

85H-1

A-83

ASDRENI

Lulëkuqja

15
3
103-113

891-P83-1

A-83

ASDRENI

(Aleksandër Stavre Drenova)

8A

Dre 8

5
~~24837~~
BIBLIOTEKA E SHKENCËVE
GJIRKASTER
11 311

L U L E K U Q J A

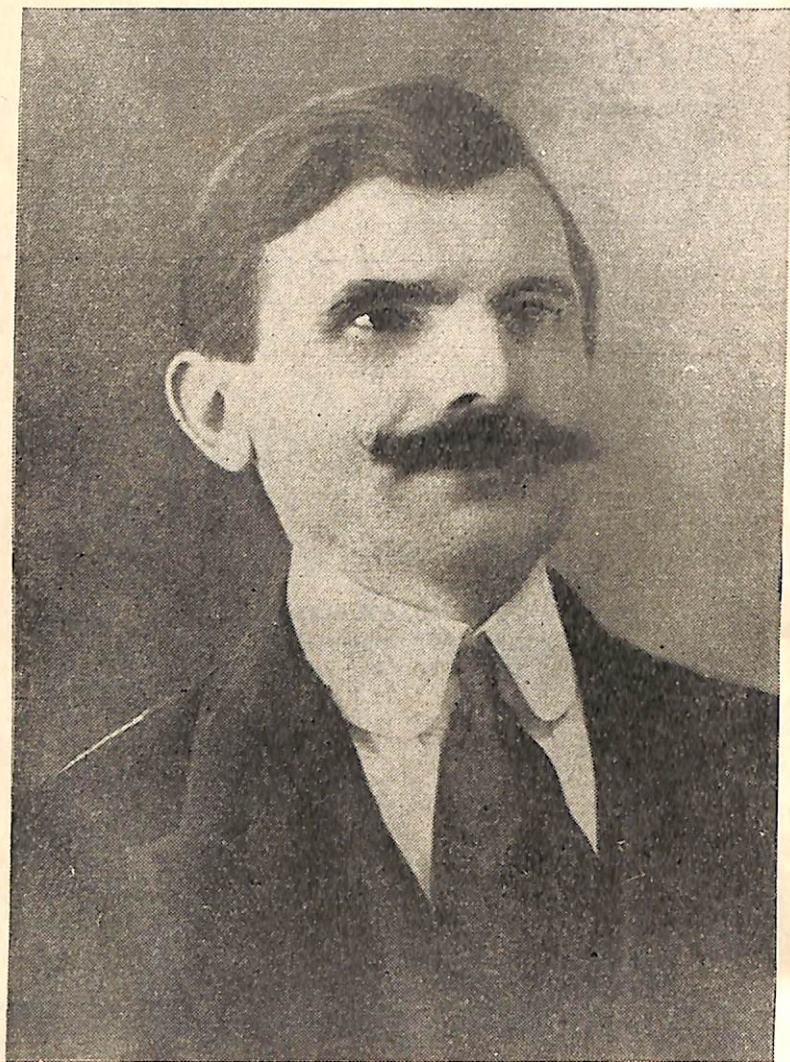
Zgjedhur dhe redaktuar

nga

Dhimitër Fullani

N. SH. Botimeve «NAIM FRASHËRI»

TIRANË, 1958

ASDRENI
(Aleksandër Stavre Drenova)
1872—1947

G. P. K. 2

TË DASHUR PIONIERË

A e njihni këtë burrë me mustaqe të zeza, që ju shikon me ëmbëlsi? Sigurisht që ju nuk e keni parë atë, se kur jetoi dhe punoi ai, shumë prej jush ende nuk kishin lerë. Por emërin do t'ia keni dëgjuar patjetër, kur keni lexuar poezitë e tij në shkollë. Ai është Aleksandër Stavre Drenova, i njohur me pseudonimin «Asdren», një nga poetët tanë më të çquar, nxënës i Naimit dhe shok i ngushtë i Çajupit.

Aleksandri lindi në një familje të varfër të Drenovës së Korçës më 11 prill 1872. Prindërit i vdiqën porsa mbaroi shkollën greqishte të fshatit, prandaj u detyrua të mërgojë në Rumani që në moshën 17 vjeçare, ku e kaloi gadi tërë jetën deri sa vdiq më 12 dhjetor 1947.

Asdreni që i vobekët. Në fillim atje, në mërgim, bënte punë të rënda si qymyrxhi, çirak dyqani, a si sekretar i ndonjë tregtari, ku shpërblehej sa për të nxjerrë bukën e gojës. Me vështirësi të mëdha e kreu shkollën e mesme të natës. Kur u bë poet i njohur dhe atdhetar i çquar, bashkatdhetarët e nderuan shumë dhe e ndihmuan kur e panë keq.

Por varfëria nuk e pengoi aspak Asdrenin që të punojë pa u lodhur si poet i atdheut të tij.

Ju e dini të dashur pionierë se 60 e sa vjet përpara populli ynë u ngrit në luftë kundër zgjedhës 500 vjeçare të Turqisë, për ta bërë Shqipërinë, atdheun tonë të dashur, një vënd të lirë. Nga gjiri i këtij populli duallnë aherë një varg shkrimtarësh si Naimi e Sami Frashëri, Çajupi, Mjeda, Asdreni e tjerë, që me fjalën e tyre të zjarrtë çuan peshë zemrën e shqiptarit për atdhe e i dhanë flakë luftës për liri. Me frymën e atdashedhurisë, që ishte përhapur tek shqiptarët e Rumanisë u farkëtua shpirti patriotik i Asdrenit dhe nën shëmbullin e poezisë së Naimit lindi poezia e tij.

Ai është një nga mësuesit e parë të shkollës shqipe. Pesëdhjetë e sa vjet përpara ai ngriti shkollën fillore shqipe në qytetin Kostancë të Rumanisë dhe u mësoi fëmijve të shqiptarëve të mërguar atje shkrimin e gjuhës sonë. Shumicën e vjershave ai i bëri për fëmijët e shkollave tona të para. Por poezitë e tij janë më qindra. Ai botoi 3 vëllime me poezi. I pari me titull «Reza djelli» doli nga shtypi më 1904, i dyti «Ëndra e lotë», më 1912 dhe i treti «Psallme murgu», më 1930.

Asdreni u bë një nga atdhetarët më të çquar të kohës dhe kënga e tij buçiste bashkë me atë të Çajupit që në fillim të shekullit tonë, për ta ngritur popullin shqiptar në luftën e lirisë së Atdheut:

Qitni pallën si ju dini
Edhe kordhën në e kini,
Me gjithë zemër e pandjesë,
Bini qenit të pabesë.

Lexoni hymnet e marrshet e Asdrenit dhe do të shikoni sa kryelartë do ta ndjeni vehten, se jeni bijt e kësaj Shqiprije heroike, bijt e atyre që luftuan me trimëri të madhe për ta çliruar Atdheun nga zgjedha e huaj. Që më 1908, ai krijoi hymnin tonë kombëtar. Me vargjet e këtij hymni në gojë dhanë jetën sa e sa dëshmorë për lirinë e Atdheut:

Pranë flamurit të bashkuar,
Me një dëshirë, me një qëllim,
Të gjithë atje duk'u betuar,
Ta lidhim besën për shpëtim

Vjersha e tij ta mbush shpirtin me një dashuri të ëmbël, që buron nga një zëmër aq e dashur për Atdhenë në mjerim, në robëri:

Shqipëri o mëma ime
Lot po derdh prej zëmrës sime,
Se je e tretur si qiri.
Hape gjirin, hapi krahtë,
Të të puth gojën e thatë
Me një mall e dashuri.

Asdreni, këndoi me krenari kombëtare për gjuhën shqipe, për trimëritë e shqiptarit në luftat e lirisë.

Te vjershat e tij ju do të shikoni se sa dashuri të madhe kishte ai për fshatarët e puntorët e varfër, që turreshin në ballë të luftës dhe sa fort i urrente ai feudalët, që e shfrytëzonin popullin dhe tradhëtonin atdhenë:

«Këta janë turpi i atdheut
Edhe plaga e Shqipërisë».

Asdreni luftoi për një atdhe të lirë jo vetëm nga të huajët por edhe nga shfrytëzuesit e vendit. Ai deshi një atdhe për vegjëlinë, për popullin punonjës, prandaj e dënoi me gjithë shpirt në poezitë e tij regjimin e bejlerve dhe të borgjezive me Zogun në krye, që po i thithnin gjakun popullit e po shkatrronin çdo gjë, për të mbushur xhepat e veta.

Asdreni na ka lënë gjithashtu shumë poezi të bukura për natyrën dhe punën. Ai i këndoi me bukuri të madhe natyrës shqiptare, bujkut punëtor. Sa dashuri kishte ai për punën e puntorin, aq e urrente përtacin :

«Puna është nder
Për çdo njeri me mend,
Përtimi është vrer
Pa fjalë e pa kuvend».

Ju do të kënaqeni me ato poezi të bukura, ku Asdreni i këndon stinave, muajve të motit dhe jetës së fshatarëve sidomos në pranverë :

«Çunat lozin, vashat qepin,
Plakat e urta tjerrin lesh;
Nuset tundin, shkundin djepin,
Burrat shatnë, pleqtë grepin,
një bën fjalë e tjetri qesh.»

Na që jemi më të motshëm se ju i dijmë edhe sot përmendësh shumë poezi t'Asdrenit,

aq fort na kanë pasë pëlqyer. I këndonim atëhere në shkollë, ose i recitonim në klasë me aqë zell përpara mësuesit, sa zemra na rrihte nga gëzimi si zemër zogu.

Sot në Shqipërinë e re, kur populli i udhëhequr prej partisë sonë të Punës po ndërton Socializmin dhe po vihet kështu në jetë dëshira aq e zjarrtë e Asdrenit për një atdhe të popullit punonjës, vjersha dhe kënga e tij do të këndohen edhe më me zell nga shkollarët tanë. Na do t'i kemi ato si gjëra të shtrejta, se ato janë pjesë e pandarë e një thesari aq të çmuar, që na lanë trashëgim të parët tanë. Me

DHIMITËR FULLANI

||
V
mëso të shkruash.

ad fort na kant pass pölpver. I kändomni aditars
ne abollu, ou kactonim ne kläs me adē zoll
pöparta mäsusit, sa zenna na rihne nga gēzini si
centur zogu.

27. 207 ne Shqipëris e re, kur populli i vllah
honor prej parisë sone të Punës po ndërte se
cauzion dhe po viter kështu në jete dëshira an
e çfarë e Asdrenit për një shtëpi të popullit pa
njëqes, njëzisha dhe kënga e tij do të këndohen
edhe me me zell nga shkollaret tanë. (Vë do të
kemi ato si gjëra të shtrëjta, se ato janë pjesë e
pundarë e një thesori ad të çmuar, që na janë tra-
shëgim të parët tanë.

DHIMITËR FULANI

11

~~W. S. ...~~

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

TË RINJVE

O ju që vini paskëtaj plot shpresë,
Si ata që s'dinë çase psherëtimi,
Që s'panë vojtje-e as durim mërgimi,
As zemrave pik helmi që t'u zbresë!

Na rrugën drejt e mbajtmë gjith me ndjesë,¹⁾
Të tretur shumë herë nga trishtimi;
Por mjaltë krejt na dukej hidhërimi
Kur shihnim se fjala jonë zinte besë²⁾.

Por na ju lemë, shkojmë si shkon vesa,
Asgjë mbi dhe s'qëndron për gjithëmonë,
Si trashëgim ju lemë shpirtin tonë.

Ne shkojm' o shokë, po s'na shuhet shpresa,
Se fjalën që ju lamë si pasqyrë,
Gjithmonë do ta kenë shëmbëlltyrë.

1) ndjesë-a = të ndërjet e fajit, të folurit e fajit. Por këtu auktori e ka përdorë me kuptimin: me ndjenjë. (Na shkuam drejt rrugës së luftës për liri, duke qenë të frymëzuar me ndjenjën e atdhedashurisë).

2) zinte besë = Fitonte besim në popull, besohej.

Këndoni djema e ardhmja është e juaj
 Risia ¹⁾ është një lule, bukuri;
 Gëzoniju tashi në moshën tuaj
 Si edhe prendvera rreth kur derth magji.

Dhe gruri fushës korret, bëhet duaj
 Çdo lule çel ndë kohë, s'ka se si ²⁾.
 E pak' është jeta, moti sa një muaj;
 Dëfreni e valle drethni ³⁾ përsëri!

Shkon koha e bukur, vjeshta vjen afrohet,
 Ze bryma zbardh mi fletë e gjelbërime;
 Fytyrës s'dheut si faqe-e ngjyr' i ndrohet

Dhe ju të rinj, me këngë dhe gëzime,
 Ngadal' bryma mi kryet kur t'u shtrohet,
 Ather si pleq... dëfreni me kujtime!

VLESA E ATDHEUT

Sa të dua o Shqipëri,
 Sa mall ndjenj e sa dëshirë,
 Për ty gaz e dashuri
 Mu në zemrë më ka mbirë.
 Se për mua ti o atdhe
 Je një lule aq' e vyer,
 Sa nuk gjendet përmi dhe,

1) risia = rinia, të rihtë.

2) s'ka se si = s'ka se si të ngjajë ndryshe.

3) dredhni (valle) = hidhni valle.

Shpirtin tem për ta ushqyer.
 Qindra vjete gjith në zi
 Qindra vjetësh i helmuar,
 Po një vlerë pate ti,
 Që s'ka shëmbëll s'është dëgjuar.
 Vala shkuan përmi ty,
 Kombe shkelnë pa mëshirë,
 Po një s'pati faq' e sy,
 Të të shoh' prej dheut fshirë.
 Se ke trima si më s'ka
 Se ke burra të pavdirë¹⁾,
 Droja syrin s'ua ha²⁾,
 Sisën t'ënde kanë pirë.
 Mos ki frikë, mos vajto,
 Mos me kryet, trupin zgjatur,³⁾
 Tunde krahun u forco,
 Dëfto namin⁴⁾ që ke patur!

1912

1) të pavdire = që nuk mund të humbin e të treten. Këtu me kuptimin: të pamundëshëm.

2) Droja syrin ua ha = frika syrin nuk ua kap; nuk u trembet syri.

3) Mos me kryet = mos me kryet ulur, mos e mbaj kryet poshtë, por mbaje trupin drejt (zgjatur).

4) namin = famën.

BETIMI MI FLAMUR

(Hymn patriotik)

Reth flamurit të përbashkuar
Me një dëshir' e një qëllim,
Të gjith atij duk' iu betuar,
Të lidhim besën për shpëtim.
Prej lufte veç ay largohet,
Që është lindur tradhëtor.
Kush është burrë nuk frikohet,
Po vdes, po vdes si një dëshmor!
Në dorë armët do t'i mbajmë,
Të mbrojm' atdhenë më çdo kënd,
Të drejtat tona ne s'i ndajmë,

Këtu armiqtë s'kanë vend.
Se zoti vetë e tha me gojë,
Që kombe shuhen përmbi dhe,
Po Shqipëria do të rojë;
Për 'te, për 'te luftojmë ne!

P Ë R P A R A !

(Marsh kombëtar)

Lart Shqipëri,
Ti je e zonja,
Nga lufta sot mos ndalesh;
Me trimëri
Porsi shqiponja
Armiqve mos u falesh!
Si burr' u sul, ata dërmoi.
Me gjak të drejtat mbroi;
Përpara shko, përpara!

Ne bijt' e tu,
Për tyn' o memë
Forcojmë krahun tonë;
Që ti kështu,
Në lot e gjemë
Mos jesh për gjithëmonë.
Luanët, trimat sot po presin
Me nder për ty të vdesin,
Përpara shko, përpara!

Mos ki kujdes,
Mos trembesh kurrë,
Ji trime si qëmoti,
Se sot ti s'vdes,
Kur djal' e burrë
Me armë del i zoti
E drejta sheshit do të dalë,
Na thot' e shenjta fjalë.
Përpara shko, përpara!

1912

FLAMURI KOMBËTAR

Ngjyr' e kuqë si e zjarrit
Dhe shqiponja me dy krerë,
I qendisur me fill t'arit,
Gjer' e gjatë bukur prerë.

Qindra vjete kanë shkuar,
Dit' të zeza e plot me zi,
Po ty fama s' t'është shuar,
M'gjith q'u-trete, u-bëre hi.

Ti je yll'i mirësisë
Edhe engjëll'i shpëtimit,
Se ti i dhe djelmërisë
Lulen bukur të kujtimit.

Ndënë ty pra djelmuria,
Me dëshirë e me shpresë,
Do t'luftonjë, që Shqipria
Të rojë e të mos vdesë.
1902

ARDHI DITA

Ardhi koha, ardhi dita,
Iku nata dolli drita,
Ngrihi trima mos përtoni,
Këtë kohë ta shpëtoni!

S'është mjaft sa duruat
Edhe tër' ato që vuat?

Është turp për emrin tuaj,
Të mundohi për të huaj!

Qitni pallën, si ju dini
Edhe kordhën¹⁾ në e kini,

Me gjith zemër e pa ndjesë
Bini qenit të pabesë!

Mjaft me rrobënë të çjerë,
Mbroni vatrën, mbroni nderë!

1) Kordhën = Shpatën.

Ç'mbani duart si të thata?
Nxirni shata edhe shpata,

Ferrat, gjembat i qëroni,
Lule të mbijnë në doni!

Për trima ju trima jini,
Këtë dhe ju vet' e dini!

Po ç'dobi është për atdhenë,
Kur s'është ashtu si ka qënë!

Shqipërinë ju në doni,
Nga kët rezik ta shpëtoni.

Kryet ngrini, zgjedhën shtini²⁾,
Pastaj lumtur³⁾ që të jini!

Në jini ju atdhetarë
Dhe të thjeshtë shqipëtarë,

Bënie ju sot atdhenë
Sic qe nënë Skënderbenë!

1901

2) Shtini = shtini poshtë, mposhteni.

3) lumtur = të lumtur.

PALLA E SKËNDERBEUT

Trimëria e Skënderbeut,
Që qe dëgjuar n'anët e dheut,
Kish frikësuar turqit tërë,
Që s'dinin se ç'qe për të bërë.
Për këtë punë Sulltani mendoj
E ca njerëz të zgjedhur dërgoi,
Të cilët, pas urdhërit q'u kish dhënë.
Të venë të shohin Skënderbenë.
T'i shohin edhe pallën të lëvduar,
Me të cilën kaqë lufta kish lëftuar.
Vallë çfarë do t'jetë kjo pallë
Që s'i la asnjë ushëtar të gjallë?
Këta ndë Shqipëri posa vanë
Edhe Skënderbenë si ç'e panë,
— «Nga mbreti, thanë, jemi dërguar,
Që të shohim pallën aqë të lëvduar...»
Rreth e rrotull mesalles ku rrinin,
Nepër tërë anët sytë po i shtinin.
Panë roba, panë armë të arta,
Panë kordha edhe palla të zjarta,
Po pallën të dëgjuar nuk' e njihnin
Edhe në vend nuk' u vinte të rrinin.
Po trimi ngrihet e pallën mer në dorë:
— «Dilni jashtë pakë, thotë, o të gjorë!»
Jashtë posa duallë, me çudi panë:
Një kalë që qe lidhur atje pranë,
Skënderbeu afrohet, e me pallën që mban
I bie kalit, e që nënë bark e sipër më dysh
e ndan.
Këta kështu sa panë u hoqnë gjer në mur
E atje mbetnë në vent posi një gur.

Pastaj i qasen Skënderbeut pranë
Që ta pyesin për tër ato që panë.
— «Çfarë qenka, thanë, kjo palla jote
Me aq' trimëri që na rrëfen zotrote,
Kur mbreti yn ka t'artë t'ergjentë,
Të mveshur gjith me gurë të shtrenjtë.
Palla tij që në luftë gjëmon
Edhe qytete të mbëdha që dërmon
E kjo aq' e rëndë e aq' e gjatë
Mund të luftonje me'të dit' e natë?
Po trimi përgjigjet e u - thotë urtë:
«Vin' i thonë mbretit tuaj zemrëgurtë
Se s'pret palla q'është një hekur i dheut,
Po pret dor' e fuqishme e Skënderbeut!»

1901

BALASHIT

O balash o bukurosh,
Që je trim si një fatosh¹⁾,
O dragua kali im,
Që po pret me padurim;
Në ke mall për Shqipëri,
Ngjeshu kalë, ji gati.

Shih sa vënd plot bukuri
Ku del ar, ku del flori,
Ku ndrit dielli me shkëlqim

1) Fatosh = fatos.

Dhe qesh hëna me pëlqim;
Si në vënd të prrallave,
Trimave dhe pallave!

Ku një pyll, ku një mburim,
Male e fusha pa mbarim,
Me lëndina plot magji,
Ku dredh këngë trimi i ri,
Ku del zana për mëngjes,
Lule thurur gjer në bres.

Shpjermë, shpjermë o balash
Si hark rugën drejt ta mbash;
Çili këmbët mos u-dro
Shkëmbinj, kodra m'i kapto ²⁾
Malit lart t'i ngjitemi,
Jemi trima e s'vritemi!

Tin' i shpejtë plot fuqi,
Unë burrë, trim i ri,
Kur armiku ne na del,
Shqipërinë për m'e shkel,
Si luan t'i hidhemi,
Prej tij ne mos dridhemi!

Si shqiponja me thonj, krah'
Prej zemrimit zjarr që ha;
Si rrufeja sa më shpejt
Balash derdhu atje drejt,
Ta rëzojmë posht mbërdhe,
Më mos shkelë në atdhe.

2) i kapto = hidhi, kapërcei.

Sepse armiku ku u bë hi,
Atje lule ka me mbi,
Dhe, ku këmba na ka shkel,
Trëndafili ka m'u çel;
Pika e djersës ku q'u derth,
Kurrë bari s'ka m'u-mverth.

Faqebardhë që të dy
Do të jemi për çdo sy,
Kur të shohin më çdo mur
Një shqiponjë një flamur
Dhe të thonë pa kujdes ³⁾;
Shqipëria kurrë s'vdes!

1911

D H Ë M K Ë

Që vjete i larguar
o i dashur atdhe,
Kurrë s'të kam harruar,
se shumë i ëmbël je.

Zemra gjithë më këndon
për ty o Shqipëri,
Po më tepër më lëngon,
se je në vobësi. ⁴⁾

Ah! sa hidhërime ndjenj,
o i bukur vënd.
Hir as gjëkund i s'gjej,
kur tynë të përmënd.

³⁾ pa kujdes = pa ngurrim, pa dyshuar.

⁴⁾ vobësi = vobegësi.

Të falura të dërgoj
që këtu o atdhe.
Dhe gjithënjë të kujtoj,
se bir ti më ke.

Për ty shumë më vjen keq
o i mjer atdhe,
Pra mëndjen teje s'e heq,
se zemra nuk' më le.

1904

NË MËRGIM

I mërguar prej shtëpisë,
Prej atdheut vendit tim,
Kur agimi i djalërisë
Zu ndriçonte me shkëlqim,
Aty lark i mallëngyer,
Porsi murgu në shkreti,
Po mejtohem zemërthyer:
Vall' a kthehem përsëri?!

Ti moj shpezë udhëtare,
Që përpjetë fluturon
Me vrapim, që s'lodhesh fare
Nëpër viset ti ku shkon;

Ecë, ecë shpezë e lirë,
Që më dukesh sikur flet,
Dhe një lajmë sill të mirë:
Një të «falur me shëndet»!

Detëtar, o trim o burrë,
Nëpër valat që këndon,
Dhe nga deti s'druhesh kurrë,
Kur fryn era edh'e trazon!

Ec o djalëth i gëzuar
Ndë atë anë mb'atë vis,
Sill një lule të bekuar
Nga ay vent si paradhis!

Edhe ti ylli i mëngjezit,
Që sheh ditën kur mburon,
Që ke qenë bres pas brezit
Ylli i bukur që ndriton,

Si kandile e pashuar
Që ndë jetë s'ka shterim,
Dërgoi dritë të uruar
Atij vendit, dheut tim!»

Harrim, o harrim³⁾ i shkretë,
Ti i bën gjithë zemrat gur!
Ti ndan njerinë për jetë
Edh' i rri përpara si mur!
S'e le kurrë të mënjtohet,
Se larg shuhet e shkretohet!

Ti moj Shqipëri e mjerë
Sa durove e sa duron,
Bijtë q'i kishe një herë
Sot për sot më kot i kërkon;
Se të sotmët të harruan
As s'të njohin as s'të duan⁴⁾!

Vuaj sa mund moj e gjorë,
Besë, shpresë fare mos ki
Se sot s'gjendet ajo dorë,⁵⁾
Siç qe, të t'bëjë përsëri.
Se bijtë e tu jan' verbuar
Nga çarja,⁶⁾ q'i ka pushtuar!

Ca nga feja dhe padia
Kanë rënë në gjakësi⁷⁾,
Të tjerë nga marrëzia
Lenë prindër edhe shtëpi.
Shkojnë, ikinë, botën zënë,
Kur të zbathur, kur të pangrënë.

3, 4) Harrim, o harrim... = Këtu flet me keqardhje të madhe për ata që janë mërguar dhe harrojnë vëndin dhe njerzit e tyre.

5) Ajo dorë = dora e Skënderbeut, që sa qe gjallë i bashkoi shqiptarët në luftë kundër Turqisë dhe e mbajti shqipërinë të lirë.

6) Çarja = përçarja.

7) Gjakësi = hakmarrja (zakon i keq që kanë patur shqiptarët të vritnin njeritjetrin për të marrë gjak).

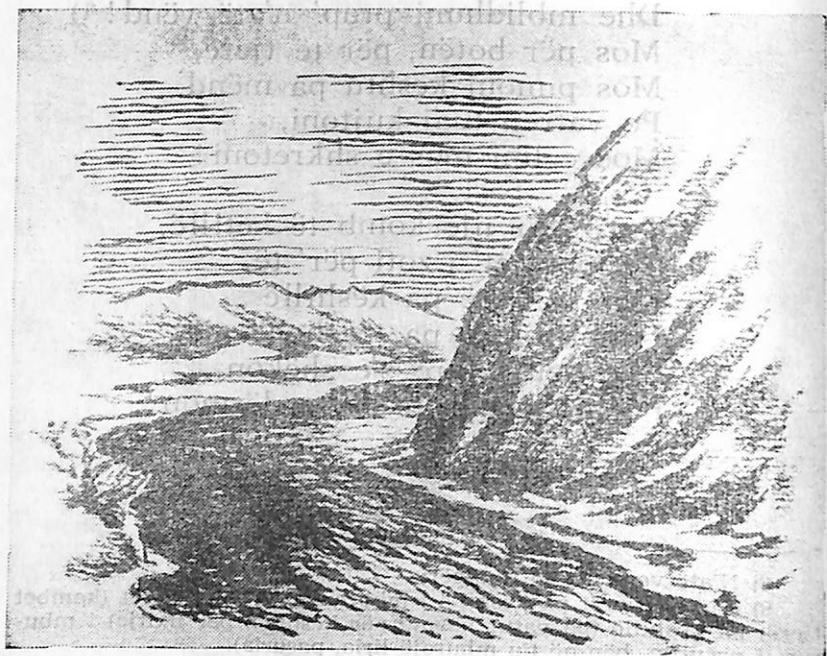
As zgjohuni mor të mjerë
Dhe mblidhuni prap' n'atë vënd! ⁸⁾
Mos për botën, për të tjerë,
Mos punoni kështu pa mënd.
Po vatrën tuaj kujtoni,
Mos e lini mos e shkretoni!

Turp për një komb të këtillë,
Të mos jet' i zoti për' të,
Kur të tjerë pa këshillë
I mburon, ⁹⁾ pa të shohë gjë,
Dhe veten fare s'e shëkon,
Po më keq e prish, e dërmon!

1904

8) N'atë vënd = në Shqipëri.

9) Kur të tjerët pa këshillë i mburon. = Kur të tjerët (kombet tjerë) pa këshillë (pa patur nevojë për këshillë, për nxitje) i mburon (i pasuron, bën që t'u mburojë liria, pasuria).

DRINIT

Drin o lumë, o i madh lumë,
Që sjell vala, gurë shumë,
Që shëkon udhës me buçime
Dhe mbush malet me gjëmime;
Që lak anës fusha, fshatra,
Kur ti rendën më të katra,
Pse je sot ti i egërsuar,
Vetullmvrojtur, zemëruar?
Vall' e ndjen ti robërinë,

Që e ka mbytur Shqipërinë,
Q'është' e shkelur, copëtuar,
Vargonj lidhur këmb' e duar
Nga të huajt q'e dërmuan,
Krejt që e çveshnë, që e ropnë
Dhe e thëthijnë gjer sa u-ngopnë?
Që kur Zoti të ka bërë
Drin o lumë i zgjat' i gjerë,
Shqipërisë ç'i ka ngjarë,
Ti të gjitha i ke parë!
Se çdo luftë që ka krisur,
Kundr' armiqve q'ështëë nisur,
I pe mundjet plot çkëlqime
Që përmenden si kujtime.
Ata trimat e vërtetë,
Që dëftonin se ndë jetë
Kurrë s'trembet shqipëtari,
Që ka zemër gjak si zjari.
Koh' e keçe apo e mirë,
Mot i bukur apo i nxirë,
Qoftë natë, qoftë ditë
Si në t'errët e në dritë;
I ke parë, i ke dëgjuar,
Kur ty pranë kanë shkuar,
Dhe kaluar dhe me këmbë,
T'armatosur gjer më dhëmbë,
Luanë e trima të pavdirë,
Kryelartër, zemërlirë.
Burrë e grua, plak e djalë,
Gjith me zemër, jo me fjalë,
Si fatosa që luftonin,
Shqipërinë të shpëtonin.
Dhe të lirë dhe të mirë,

Plot me gas e plot me hirë,
Në mes tyre rronin, shkonin,
Dashurinë s'e harronin.

.....
.....

Po sot vallë, sot si janë?
Kryeunjur an' e mb'anë.
Sot më s'është ay zjari,
Që e kishte shqipëtari.
Ay gjaku që valonte,
Kur detyra ia kërkonte,
Me një fjal' e me një besë,
Për atdhen' ay të vdesë;
Pasjen, gjënë mos kursejë,
Trimërinë të rrëfejë.
Sot një heshtje, një përtesë
Me një rojtje në shërbesë.
Ësht i ftohur, është' i ngrirë,
Pa një ndjenjë, porsi i mpirë;
Dhe nga feja i verbuar,
Rron në t'errët i mbuluar.
Drin që rjeth gjith shkumb' e valë,
Her' i rrebtë, her' ngadalë,
Kur i turbullt', kur kulluar,
Kur i qetë, kur trazuar!
Që ke parë aq' të ngjara
Dhe gëzime dhe të qara,
N'aqë vjetë, aqë kohë
Dhe me diellë, dhe me llohë,
kur shqiptari i vrapuar,
Për në luftët i gatuar,
Me balashin kryelartë
Sykulluar, sy të kjartë,

Po dëfrente, po këndonte,
Këngë trimash kur kujtonte;
Kur bari dhe blegtoreshë,
Pranë teje shumë dendur,
Fjalë, këngë kanë endur,
Kur me fyell, kur me lote,
Duk' i puthur vala jote;
Këng' e bukur, këngë malli,
Që gjëmonte i tërë zalli,
Sa edhe qielli qeshte, fliste,
Dielli, hëna rinte, priste;
Në s'dëgjohet sot u-shua
Më të çarë çdo gjë u-ndrua,
Nd'ujën tënd të valuar,
Atje brënda ka pikuar
Loti i mëmës që ka qarë
Djem të dashur q'i jan' vrarë.
Ndë atë ujët kaq' të çgryer,
Që po duket gjith' i ngjyer,
Atje brënda është trazuar,
Në çdo kohë të tmeruar,
Gjaku e djers' e ushtëtarit
Dhe të fundit dhe të parit,
Që për emër të lirisë
I dha shpirtin Perëndisë;
Me mjaftim q'e dhuroi jetën
Për të drejtën, të vërtetën,
Për valdimin' e kombësisë
Dhe për nder të Shqipërisë.

Ndale, ndale Drin vrapimin,
Qëndro pak e hidh vështrimin!
Rotull teje duke i parë,

Se sa janë për t'u qarë,
Vitet tona që rënkojnë,
Kur të parat i kujtojnë!
Ardhi dita pra të zgjohesh,
Si më parë ti të çohesh,
Burrat, trimat duk' i mbledhur,
Gjith me armët mi krah hedhur;
Të përpiqen, të luftojnë,
Shqipërinë ta shpëtojnë;
Zgjedhën, turpin që po e mbajnë,
Posht' ta hedhim, ta çpërlajnë,
Sepse turp është një shërbesë ¹⁾
Për atë q'e mban me besë.
Ashtu pra emrin pagëzoje
Jepi famë lartësoje.
Dëfto botës pa të druhesh,
Do se i bardhë, i zi quhesh,
Se lavdim për të fituar,
Koha edhe me s'ka shkuar,
Po sot dita Drin, të ka ardhë,
Prap' të dalësh faqebardhë!!

1912.

1) shërbesë = detyrë (këtu për *detyrimin* kundrejt shkelësit turk. Spjegim: sepse është turp të nënshtrrohesh, t'i shërbejsh me besnikëri shkelësit turk.

LULEKUQEJA.....

Lulekuqeja e mjera
Asgjékundi s'ka shtëpi,
E shkon jetën nd' arrati,
Ajo s'është si të tjera,
S'ka stoli!

Fushës, kodrës del vetiu,
Verës ngrohet, dimrit ngrin,
Vetë shkundet, vetë mbin
Dhe kur skuqet, vjen veriu
dh'e përfshin.

Nëpër këmbë gjithë e shkulin
Vend në kopshtet ajo s'ka,
Dorë ndihme kurrë s'pa; ¹⁾
As e mbjellin, as e vjellin,
shkoj u-tha...

Po veç ngjyra e saj si zjarri,
Si një hyll që xixëllon,
Tërë bota e imiton; ²⁾
Është shenjë për së mbari,
nga shëkon.

Ajo ngjyrë kur ze çfaqet,
Mbreti fronë shkon e le,
Njerës robër fare s'sheh,
Vjen e drejta del në faqet:
si zot je.

Ajo ngjyrë nd' ato fletë
Është shpresa që tregon
Një të ardhme që ëndëron...
Është flamuri ynë vetë,
që valon!

1) dorë ndihme kurrë s'pa = sepse dora e njeriut as e mbiell
as kujdeset për rritjen e saj, ajo mbin, rritet dhe çduket vetiu.

2) e imiton = kërkon të bëhet si ajo.

SHQIPËRIA U-LIRUA

Shqipëria u-lirua,
Më çdo anë gazi ushton;
Me shqiponjat një pallua¹⁾
Përmi flamur po valon!

Shqipëria u-lirua,
Prej çdo vajtje sot shpëton.
Me shqiponjat një pallua
Lumtërin' po i këndon!

Shqipëria u-lirua
Shqipëtari po feston.
Me shqiponjat një pallua
Sot mi malet po ndriçon!

Shqipëria u-lirua,
Sot kur hëna perëndon,²⁾
Me shqiponjat një pallua
Reze t'arta po na çon!

Shqipëria u lirua,
Përparimi sot afron
Me shqiponjat një pallua
Kryelartë i-a kushton!

(Durrës 22 Shkurt 1914)

1) Pallua = Shpezë e bukur nga rendi i Galinaceve, me një pupël të gjatë mbi kokë. Bishtin e ka me pendë të gjata shumë të bukura. (I ngazëlluar për çlirimin e Atdheut nga Turqia, Poeti e shikon tërë natyrën në festë dhe bashkë me shqiponjat, atij i duket sikur është shoqëruar edhe palloi, simboli bukurisë, i gazit, i haresë).

2) hëna perëndon = «hëna» këtu është Turqia, se hëna është shenja e flamurit të Turqisë. Pra «hëna perëndon» = Turqia çduket nga Shqipëria, atdheu u çlirua nga hëna (nëna zgjedha) e Turqisë.

LUFTARI LYPËS 1)

Lëftova për atdhe
Lëftova për liri,
Por veshin, një 2) s'ma ve,
As dorë s'm'ep njeri.

1) Luftari lypës = ky është një nga qytetarët a fshatarët e vobegët, që luftuan me trimëri kundër Turqisë, për lirinë e Shqipërisë. Mbasi u çlirua Atdheu, pushtetin e muarnë në dorë të pasurit, që nuk derdhën pikë djerse a gjaku në luftën e lirisë. Këta, jo vetëm që nuk u a njohën këtyre trimave luftën që bënë për lirinë e Atdheut, por i shtypnë edhe më keq e i lanë të vuajnë pa strehë e pa ngrënë, duke lypur rrugave.

2) një = asnjë, asnjeri.

Pa kurnjë ndihmë jam,
Me plagë plot në trup,
Fuqi më t'ecij s'kam,
As rrobë s'kam mi sup.

Kudo që kam trokitë,
Një derë nuk m'u-hap.
Rri jashtë prit e prit:
Një copë bukë s'kap.

Armikut s'i jam tutë,
Në ballët i kam dalë,
Shpesh dërmën ia kam futë
Dhe hovin ia kam ndalë.

Nër nete, qiell pa hyj,
Shtërngata vij me shi,
Vend s'keshe ku të hyj,
S'di vetë qysh jam gdhi.

U-treta për disa,
Q'as njihjin komb, atdhe;
Mbi frone sot ata
Që shgryhen pa nje fre.

Me mburrje posht' e lart
Bërtasin me një zë,
Se hyjtin mu në zjarrt,
Kur zjarri s'ishte më.

Kur isha në kushtrim
Me shokët për atdhe,
Ata gjithmon' pengim:
Çdo çap na venin re.

Kur qe ndonjë rrezik,
Disa që rrinin lark,
Sot rendin vrik - e vrik :
S'mendohen veç për bark.

Të tjerë më shpirtliq,
Që prap na kanë vra,
Sot bëhen miq për fiq,
Sikur më s'jan' ata.

Mundimet kush s'i njeh,
Rrezikun kush s'e pa,
Tekdo të ngopur sheh,
Q'as vunë kurnjë krah. 1)

S'pyesin sot kush je,
S'kujdesen se si rron,
Kur shkon, kurrkush s'të njeh:
Syshtrembër të qëllon.

Fëmijët mos më keq,
Të çveshur un' i kam,
Të zit' t'ullirit heq,
Ndër mënd e mija s'jam.

Përrjashta, pa shtëpi
Po breth andej këtej,
Të lyp si faqezi
Fëmijët që t'ushqej.

1) Q'as vunë kurnjë krah = që nuk ndihmuan në luftën e
lirisë.

Një send veç më ngushllon,
Detyrën se kam la.
Kjo helmet mi shëron,
Pa, fati-i em-m'u-pa.

: KRERËVE TRADHËTORË :

Ju njohim cilët jini, s'është nevojë
T'u hapet libri i veprave të bëra ¹⁾:
Se populli i përmend papra me gojë;
Me kut i mat, me syt' i sheh të tëra.

Se çfarë shëmbëlltyrë t'ju përqasim, ²⁾
Me ç'emër botës mundim t'ju tregojmë,
Ne, kot, si trut' e mendjen do t'i vrasim,
Me juve, e dimë, kombin turpërojmë!

Si ferrat jini, jetën q'e ndalojnë.
Çdo bim' e lule e mbytni ndenë gjëmbat,
Sa as dritë as diellë më s'shëkojnë,
As gjaku s'u lëvrin nër dejt' a rrembat!

Si bisha e malit, gjahut kur i derdhi,
As gjurmë më s'i mbetet në ka rrojtur;
Mëshirë s'kini, drojës ju nuk mverdhi
Për shpirtet, jetën që u a kini shojtur! ³⁾

1) T'u hapet libri i veprave të bëra = libri ku vegjësia, punonjësit e shfrytëzuar, kanë shënuar të këqija që kanë bërë «krerët tradhëtorë», të pasurit.

2) Se çfarë shëmbëlltyrë t'ju përqasim = se me çfar shembulli t'ju krahasojmë.

3) drojës ju nuk mverdhi për shpirtet, jetën që u a kini shojtur. Ju nuk keni frikë se çdo të pësojnë shpirtat tuaj për jetën që u keni shojtur të tjerëve.

Ju s'kini as shpirt as zemër, dhembje s'ndjeni,
Përpara jush kur krah' e duar ndehen,
Fytyrën, sytë më nj'anë iu a ktheni
atyre, shpresës suaj që ushqehen ;

Sa lot nuk janë derdhur pa shtëruar,
Shtëpi, sa s'kanë mbetur sot të shkreta ;
Sa zemra s'psherëtitjnë sot pa pushuar,
Therror që ranë krejt nën 'thonjt' e mpërhitat!

Prej gurit zemrën ju sikur e keni,
Që as pak s'e ndjeni qarjen e rrënkimin ;
Ju ligësit' e fajet s'munt t'i fshehni,
Çdo e keqe këtu posht e ka çpërblimin.

Mjaft, mjaft! se u mbush kupa e hidhërimit!
Gjerprinj pushoni! helmin tej e shporrni,
Mos dalim tej kufirit të durimit:
Oë më në fund se ç'mbuallt ju të korrni!

D U A

Mbi bar dua të prehem,
Të këndonj të dëfrehem.
Të shoh rreth bagëtinë,
Kur hanë edhe pinë.
Të shoh fushat e blera,
Bimrat kur i fryn era,
Njerëzit kur punojnë
Dhe çupat kur këndojnë,

Brigjet bukur stolisur,
Gjith me lule qendisur.
Pylli kudo me hie,
Që të kënda kur bie,
Dhe fletët kur përpiqen,
Sytë që atje s'të hiqen.
Aq është e pëlqyer,
E bukur pa dëftyer,
Natyra kur përtrihet
Është punë që s'fshihet!

Hëna kur nëpër brigjet
Del si dyllë që digjet,
Dhe ndrit me ëmbëlsirë,
Çdo gjëje i jep hirë.
Natën e bën të artë
Me dritënë të zjartë,
Retë, si edhe çdo vënd,
I ngjyron gjith me ergjënd.
Sa pëlqim, sa bukuri,
Që s'e mohon asnjeri!

NATYRA

Me një kënd të
me një kënd të
me një kënd të
me një kënd të
me një kënd të
me një kënd të
me një kënd të
me një kënd të
me një kënd të
me një kënd të

TRANDAFILI

Që kur në botë lulet kanë jetë,
Veç unë jam që mbretëroj mbi to,
Se un' jam luljambret.

Një tjetër vendin tem as mund ta ketë,
Se gjiret gjërë kur i hap kudo,
Me gaz kushdo më pret.

Që me t'u-gdhirë dita prëndverake
Dhe gjer sa qesh një diell dimëror,
Me mall gjithkush më çik.

Që prej kasolles s'ult' e varfanjake,
Si dhe gjer te pallati mbretëror,
Të gjith më kanë mik.

Çdo rreze, qesh në gjinjt' e mij kur derdhet,
Çdo pikë vese — e bëj margaritar,
Shpall drit' e gaz hirplot.

Kur vjeshtës, pyll e fushë nis e mverdhet
Dhe çvishet robës shelgu qamatar, ¹⁾
Prap unë mbetem zot.

Gjithmon me mua bukuria mburret,
Stoli pa shëmbëll jam për çdo krahnor;
Vesoj çdo zjarr që djek.

Nuk trembem as njëj dore kur më turret,
Sepse te çdo njeri kam një dashtnor;
Me nder kushdo më prek.

Me mall si pulëp flutura vjen shtrihet,
Më puth me kraht, si mik më përkëdhel,
Si nj' i pandarë shok.

Dhe mbleta punëtore porse gdhihet,
Si prej çdo luleje meje mjaltë vjel,
Më thith e fletë-e flok ²⁾

Kushdo që vjen, i kënda t'ia fal lulet
T'i prur në zemër prehje dhe gëzim
Çdo dhembeje t'ia shëroj,

1 qamatar = vajtues. Këtu shelgu vajtues = një lloj shelgu me degë të përkulura nga toka.

2) më thith e fletë-e flok = më thith edhe fletët edhe flokët

E në guxon dikush pa mënd e sulet,
T'i çjerr dorën egër për rëmbim,
Më dhimset ta pickoj.
Jam Luljambret e paqes s'amëshuar,
Për çdo njeri, nga zemra që më do,
Qëllimin q'e kupton;
Dhuratë qielli jam për botën çuar,
Si shenjë butësije për këdo,
Fatbardhësi q'enderon.

DITË PRËNDVERE

Dita gdhihet, çel agimi,
Derdhet drita porsi ar,
Çduket nata, shkon qetimi,
Dielli rezet si mburimi
I çon poshtë porsi zjarr

Ndriten kodrat, fshati zgjohet
Lumi qiellin pasqyron,
Fusha, bregu ngjyra ndrrohet,
Fletët dridhen, era ngrohet;
Shkëmbi majën zbardhëllon.

Prej kasolles bagëtia
Fushës dalin për ushqim,
Derës jashtë bukuria,
Kur ndaj kroji, kur ndaj vija,
Këngë dredh me përmallim.

Çunat lozin, vashat qepin,
Plakat e urta tjerrin lesh,
Nuset shkundin, tundin djepin,
Burrat shatën, pleqtë grepin,
Një mban fjalë, tjetri qesh.

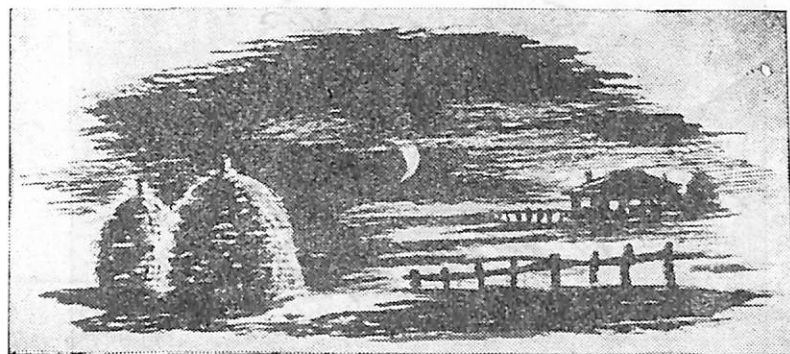

Fushës zbresin tatëpjetë
Punëtorët në mëngjez,
Nëpër arat porsi mbletë,
Kush me veglë kush me qetë,
Me peqinj të përmbi brez.

Vjen mjesdita, grat' u shpien
Buk' e gjellë me ç'u-ndodh,
Ndënë hije redhe shtrihen,
Hanë drekë, çlodhen, bien,
Pastaj nisin punën mbrodh.

Hijes gjethit miza, grera,
Zër' i zogjve redh tingllon,
Del gjahtori nëpër ferra,
Vjen bariu plot me shqerra,
Bujku çmallet e këndon.

Dita ngryset, vjen pushimi;
Dielli unjet shkon më vënd,
Zhduket drita, erdh qetimi
Hëna rezet si mburimi
I derdh poshtë si ërgjënd.

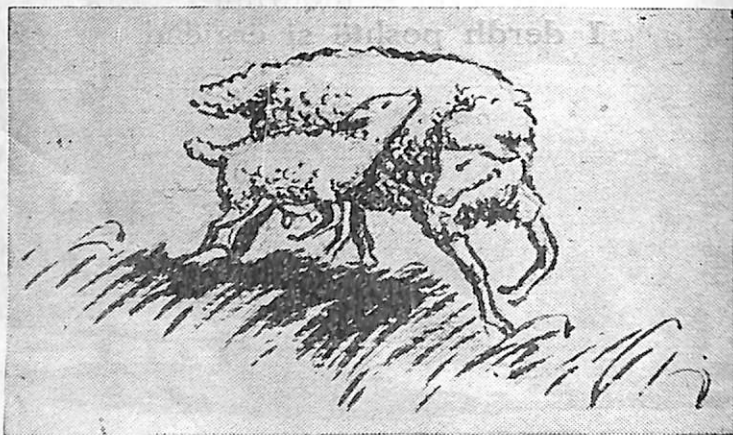
PRËNDVERA

Së largu një er' e freskë po fryn,
Qiellin e bën t'kaltërt, dhe retë i shtyn;
Malet kudo çelen lulëzohen,
Kodrat, brigjet çfaqen edhe ndrohen.

Kumbullat, gështenjat, qershitë.
Dushku, robulli e lajthitë,
Pemët të gjitha bukur përtrihen
Me flet' e lule, tek zogjtë fshihen.

Këtu bilbili këndon nëpër gjeth,
Mëllinja e gëzuar ri mi breth;
Dhe dallëndyshja rrethon, flutyron,
Qyqeja deg' mi degë vet' e qëndron,

Grërat e gjinkallat fare s'pushojnë,
Këtu cicërijnë aty këndojnë;
Sa ëmbëlsi, sa gas i padëftyer!
Oh! kjo jetë sa qënk' e pëlqyer!

Fëmijët lozin me të përleshur,
Mi bar hidhen, kërcejnë duk' qeshur;
Dhe shqerka pas deles po blegërin
Dhe s'pushon gjersa pas nuk e arrin.

Përrenjtë me fshehje ushëtijnë,
Pikat që hedhin si ergjend ndrijnë
Dhe ujitin këtu një lule kuqe,
Më tej ca vjollca me burbuqe.

Ah! ja dhe liqeni i kulluar,
Si dridhet nga era i t'holluar;
Porsi zemra, qi për çdo pikllim
Gëzohet a trishtohet me vrapim ¹⁾

Ah! sa e bukur je o prëndverë,
Sa gazmend siell, sa gjëra me vlerë!
Këtu lodër, edh' atje dashuri;
Ti je jetë shpresë për çdo njeri!

1) me vrapim (gëzohet a trishtohet me vrapim) = aty gëzohet, aty trishtohet.

PERËNDIM DIELLI NË VERË

Sa pamje e bukur e madhështore
Sa magji çfaqet që s'ka mbarim,
Natyra duket më vjershëtore
Me aqë ndryshime plot me pëlqim.

Si disk i zjarrtë perëndon dielli,
Tej reht' e malet flakë i ngjyron,
Skuqet e mverdhet përpjetë qielli
Një zjarr vollkanj sikur kullon.

Si pluhur duken kur po lëshohen
Rezet e fundit me qetësi,
Dhe në kurorë të arrtë ndrrohen
Duk' u-përhapur plot me magji.

Gruri. tërshëra gjith ar ngjyruar,
Me pëshpërime tunden me vrap,
Lëndin' e gjërë me lule e shtruar
Erë prej afshi kudo përhap.

Lumi, përroi në fytyrë ndrrohet,
Kodra edhe fusha plot bukuri;
Anës së detit po pasqyrohet
Ulliri i gjilbër me madhështi.

Rëzës bariu si gjithmonë
i bie fyellit gjith me pëlqim;
Nuset e vashat vjershës ia thonë
Nëpër kasollet me përmallim.

Sa pamje e kandëshme edh' e pëlqyer
Është kur dielli po perëndon,
Ah, sa ëndra, shpresë pa u dëftyer
S'na sjell e nesërmja që afëron!

Q Y Q J A

Gjithë shpesët me fole,
Gjithë bota me shtëpi,
Vetëm qyqja mbet si qe,
Zog i shkretë edhe fatzi.

Si vjen prilli, nis këndon
Pyll më pyll e gjeth më gjeth,
Këngë-e vaje gjith' lëshon,
Tunden malet lis e breth.

Me zjarr këngës kur ja shtron,
Zemrës mallin na e nxjerr
Pylli, kodra rreth gjëmon,
Radhas kuku! kur ia merr.

Shum' i kënda, kur ia thur
Si kasnec ¹⁾ i lajmes re,
Veç qe zemrën e ka gur,
Rron si murgu, s'ka fole.

Përse qyqe s'më dëgjon,
Fjalës seme s'i ven vesh?
Pse si brumbull breth, kërkon,
Jetës shijen që t'i a gjesh?

Kur këtu e kur atje
Del e zhdukesh si skifter.
Shkoj qershori, ti më s'je
Sikur bije drejt në ferr.

Ze vjen vjeshta brym' e shi,
Kohë — e dimrit me cingrim.
.Ti gjith vet' o zog fatzi
E shkon jetën në harrim.

Shih bilbilin një trupmi ²⁾
Dallëndyshen gjysgjarpush, ³⁾
Dhe thëllënzën ngjyrëhi; ⁴⁾
Me folenë si gjithkush.

1) kasneci-i = lajmtar.

2) trupmi = me trupin sa një mi.

3) gjysgjarpushë = që i ngjanë gjarprit në trup (gjysëmgar-për).

4) ngjyrëhi = që e ka ngjyrën e trupit si atë të hirit.

Ndo lavroshën ¹⁾ krahëshpejt'
Shkurtë-e turtull a po çdo?
Ndo mëllinjën kembëndrejt;
Palë, palë — i sheh kurdo.

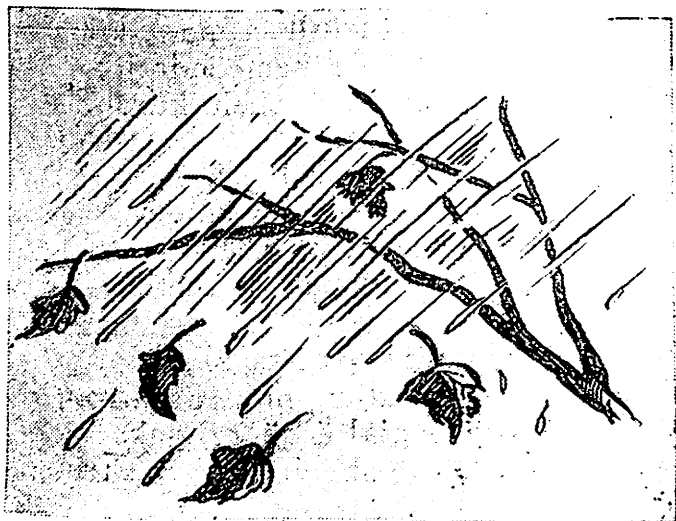
Ve ti pjell e ve ti s'ke,
Rron e lirë — e pa kujdes,
Zogjt' e tu se ku i le,
As të hyn ndopak në thes. ²⁾

S'të ka hije qyqe-aspak,
Kurse mëndjen nuk' e shtron,
Çdo gjë-e gjallë që ka gjak
Mbi dhet posht' ³⁾ e vetëm s'rron!

1) lavroshën = shpezë grabitqare nga familja e Fajkojvet, që ushqehet me kërmë.

2) as të hyn ndopak në thes = nuk të intereson fare.

3) mbi dhet poshtë e vetëm s'rron = poshtë mbi dhe, nuk rron e vetme, por çift, në familje.

PAMJE VJESHTE

Shkoi vera
 Si hije,
Fryn' era,
 Shi bije.
Lart qielli
 Si plumbi,
Shkoi dielli,
 Na humbi.
S'ka jetë,
 Ra brymë.
Bar, fletë
 Pa frymë.
Rri zogu

Të hajë
Te shtogu
Mi majë.
Ka gojë
Do jetën,
Ta rojë
Të shkretën.
Gjahtari
Del gjahut,
Druvari
Dru krahut.
Del bujku
Mbledh berrat,
Tej ujku
Nër ferrat.

V J E S H T A

U çduk vapa, shkojti vera
Dhe bilbili më s'këndon,
Ardhi vjeshta me të tjera,
Syri i ynë q'i shëkon.

Terret koha, hapen retë
Ngjyrë plumbi përsëri,
Duket prapë tjetër jetë,
Që natyra ndron tashi.

Era fryn, dhe fletët bien,
Pemët çvishen si ngamot,
Mali, fusha më s'ka hijen,
Që po e kishte gjer më sot.

Qielli i bukur që dëfrente
Trupin tonë, sot u-terr,
Më s'ka ngjyrën që shkëlqente
Si pasqyrë, si mermer.

Bukuritë janë çdukur,
Shiu e bryma zuri vënd,
Bari, lulet, kopshti i bukur
U-ndryshuan më çdo kënd.

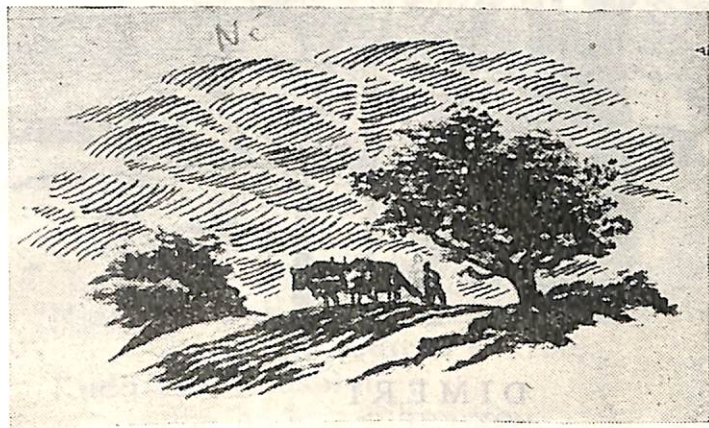
Dhe liqeni i kulluar,
Që ndriçonte me shkëlqim,
E ka faqen të trazuar,
Dridhet, tundet pa pushim.

Veç nga herë më ëmbëlsirë
Dielli rezet na i dërgon,
Natën hëna me një hirë
N'ërgjënd malet i ngjyron.

Por e mirë është vjeshta,
Sepse bujku gjith punon :
Për të vjelur sot ka vreshta,
Nesër arat po lëron.

Njerëzia nga çdo anë
Posa ngrihen në mëngjes,
Nëpër fushë çdo që kanë
Rendin, mbledhim me kujdes.

Pra me punë gjith të rojmë,
Se veç puna ne na vlen,
Sepse ndryshe s'trashëgojmë
Verën tjetër që po vjen.

D I M Ë R I

Pylli më s'gjelbëron,
se nga fletët u-shkund,
As era më s'pushon,
po shpesh degët i tund.
Dallëndysheja shkoi,
si na gëzoi n'verë,
Ah! dhe qyqja pushoi,
vajti në shkëterrë.
Fluturat më s'venë
nëpër lule me qëndru,
Çdo gazmënd e lenë
dhe trishtim' i ka pushtu.
Hëna nukë shëndrit,
se ret' e kan' mbulu;
Veç ngaher' rezet i qit
porsi vash' e turpnu.

Era, fryn, bie shi,
veriu vërshëllen,
Vjeshta ikën tashi
dhe dimri me vrap vjen.
Dbora flokë, flokë
të gjitha i mbulon,
Sikur s'je ti o tokë,
sa bukur zbardhëllon!
Zogjtë togje, togje,
për me kërku ushqim,
Zihen nëpër shtogje,
kur hanë me nxitim.
Dbora zbardhi malin
dhe fushën tatëpjetë,
Njerëzit më s'dalin
dhe rruga është e shkretë.
Kudo është pushim
dhe heshtje mbretëron,
Veç veriu me tërbim
përpyjek edhe rrëzon.
Hoho! pusho o veri,
mjaft, mos vërshëlle,
Ku qe ec' përsëri
dhe prapë mos u-kthe!
Prëndvera për me ardh
me ditë të gazmume,
Fushën me na e zbardh
me lule t'bekume.
Eja pra o lule¹⁾,
që rritesh ndë vesë,
Ti nga qiell u-sule,
për me na pru shpresë.

1) Eja pra o lule = lulja e parë që çel në të hyrë të prandverës

ARDHJA E DIMRIT

Zunë ret' edhe po shoshen,
Dhora bie me qetim,
Dheu mbulohet në të bardhë.
Me një robë plot shkëlqim.

Bien flokët si pambuku,
Sërë, sërë e një nga një,
Bëjnë vetulla mi muret,
Ndron fytyrë posht' çdo gjë.

Zë fryn era pa pushuar
Del veriu me tërbim,
E ngreh dborën porsi pëndë,
E bën togje me nxitim.

Çduket fusha an' e mb'anë,
Në syt' duket porsi det.
Përtej lumi ndrit si ërgjëndi,
Porsi gjarpër rrethon, shket.

Dridhen zogjtë nga të ftohtit,
Porsi fleta ndënë shi,
Kur foleja majës shelgut,
Që t'i mprojë s'ka fuqi.

Në fshat ditën duket heshtje,
Sipër tymi veç rrethon;
Për m'at' anë dushku i vogël
Po tunt kryet e vajton.

Në kasolle plaka e zbardhur,
Pranë këndit po tjerr lesh.
Vështron flakën që del zjarrit,
Lark menjtohet ... loton shpesh.

Del e reja në dritare,
Në gjit foshnjën përkëdhel
Dhe një këngë mjalt e ëmbël
Duk' e puthur, gojës del.

Jashtë çunat hidhen, lozin,
Gjersa uriya i largon;
Ndenjur shtratit vash' e bukur.
Duke ëndur po këndon

Natën fshati fle në prehje,
Kudo paqe mbretëron,
Ndër kasollet ënden ëndra:
Shpresë jete që s'shtëron:

Zunë retë prap' të shoshen,
Dhora bie me qetim,
Dheu mbulohet në të bardhë,
Me një robë plot shkëlqim.

1) depërton = përshkon.

STINAT

Shpallet dita,
tretet nata,
Çfaqet drita,
Zgjohet pata.

Hapet qielli,
Çohet reja,
Bije dielli,
Del kopeja.

Mvishet shkëmbi,
Çilen ferrat,
Ritet gjembi,
Mahen shqerrat.

Lihen gunat,
Thuret mali,
Lozin çunat,
Hidhet kali.

Ndrit liqeni,
Lahet rosa,
Turret qeni,
Mprehet kosa.

Skuqen thanat,
Piqet gruri,
Shkunden manat,
Çvishet druri.

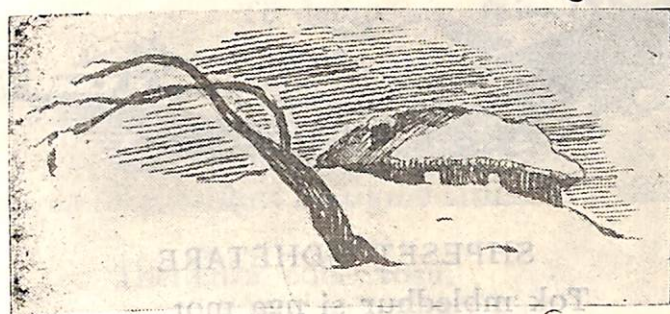
Vilet rrushi,
Mverdhet fleta,
Dridhet bushi ¹⁾,
Pshtillet jeta.

Thahet bari,
Theren berra,
Ndizet zjari,
Pihet vera.

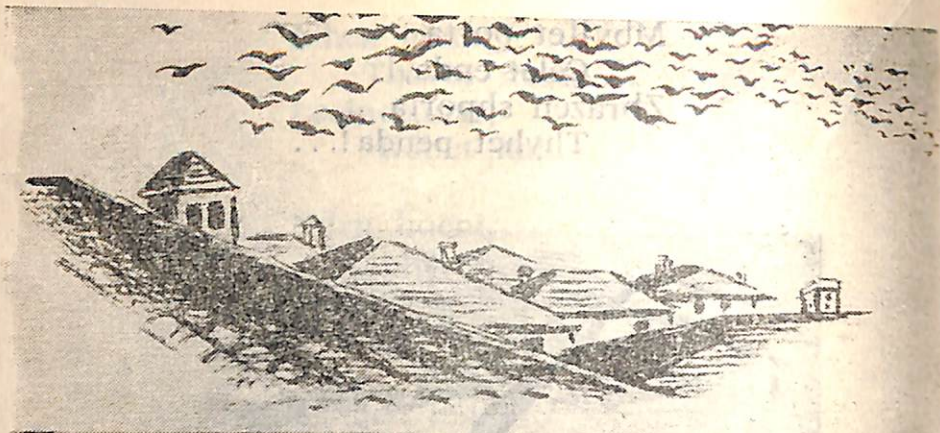
Fryn murllani,
Zbardhet bregu,
Dergjet stani...
Zihet shtegu.

1) bushi = nji lloj druri.

Mbyllet porta
 Çelet enda,
 Zbrazen shporta,
 Thyhet penda!...

For mbledhet e një mori
 Po shkojnë në një murguri,
 Nga kulmi në largësi,
 Na lenë shtatë tu murguri,
 Dhe çajin hapësirën,
 I bien ërës m'not,
 Larg vënd për hapësirën,
 E hapësirë e qallin, ngasin
 E thirr (sipër shkasit,
 Vjen dhora dhimi i murguri,
 Kërkojnë vënd të ngjashëm,
 Plot shpirt dhe kurriz
 Për çajin pa kurriz
 Mi dete, murguri shpirt
 Rëzikum e peshkimes,
 Murguri e dete të vjetër,
 Se për do të kurriz,
 E për peshkime pa kurriz

SHPESËT UDHËTARE

Tok mbledhur si nga mot
Po shkojnë ndaj mërgimi,
Nga kulmi, nga largimi,
Na lenë «lam' tu mirën»
Dhe çajnë hapësirën,
I bien erës m'not.

Larg venë për ushqim,
E nxijnë qiellin, ngasin
Ethrit¹⁾ sipër shkasin;
Vjen dbora, dimri i mprehtë,
Kërkojnë vënt të nxehtë,
Plot shpresë dhe kuxim.

Për gojën pa përtim
Mi dete, male shkojnë,
Rezikun s'e peshojnë;
Mundim edhe të vojtur,
Se jeta duhet rrojtur,
S'ka prehje as qetim.

1) e thirit = eterit, nëpër eter, nëpër hapësirë.

P Ë R G J A H

Dyfekët për brezi
Dhe pushkën mi krah,
Pa zbardhur mëngjezi
Të dalim për gjah!

O burra bre shokë,
Rreth hapur të gjith,
Vënd zini mbi tokë,
Lart malit më vith

Thëllënza edhe rosa,
Dhi t'egra mjaft ka;
Arinj, derra, dosa,
Sorkadhe si ka.

Nosita edhe shkurta,
Plot turtuj në gjeth,
Verdhashka të urta,
Kot plumbin s'e heth!

Bam, bum! të kërcasë
Drejt plumbi mi 'to,
Mbërdhe sa t'pëllasë;
Mer gjahun dhe shko.

Me krahtë ngarkuar,
Gjithkush në shtëpi;
T'i hajë i gëzuar
Për ditë nga tri.

PUNËTORI I MIRË

Ngrihet që me natë,
Pa dalë mirë dielli,
Merr që edhe shatë,
Pa u-zbardhur qielli.

N'arë vete me gas,
Punon me dëshirë
Dhe dreka si u gas,
Ha edhe pi mirë.

S'trëmbet kur fryn era,
As shiu kur pikon,
Se këtu është vlera,
Për atë që punon.

Punën si e mbaron,
Që djersa i rjedh
Dhe djelli perëndon,
Ay veglat i mbledh.

Mbrëmanet në shtëpi
Nga puna vjen, çlodhet,
Merr fëmijën në gji
Edhe ha ç'të ndodhet.

Vreshtën e ka kujdes,
Bagëtin' e ushqen,
Pa miell nuk' ri në thes,
Të gjitha mir' i kthen.

Vjeshta kur afrohet,
Ay shtëpin' e mbush
Dhe rri e qetohet
Pranë zjarrit me prush.

Sa gëzim ay ndjen,
Kur ka se ç'i duhet;
Dimëri i pëlqen
Edhe kurrë s'huhet.

PUNA

Kujt s'i pëlqen të punojë,
Ay s'mund të quhet njeri,
Se kërkon gjithë të rronjë
Me gënjeshtër e djallëzi.

Puna e nderon njerinë,
Ajo i sjell fatbardhësinë
E ka plot edhe shtëpinë,
Kurrë s'mbetet me dor' më gji.

Shumë jan' ata që rrinë...
Dhe fëmija vdes uriye,
Po të vështrojnë shtëpinë,
Mbarësia larg i shpie.

Natyra ka mjaft dëftime,
Që na mëson si të bëjmë;
Që për ne janë burime,
Me mendjen si t'i çbëjmë¹⁾

Shpezët, kafshët nat' e ditë
Gjithë përpiqen për ushqim,
Edh'i kanë plot shtëpitë,
Sepse punojnë me mundim.

1) t'i çbëjmë = t'i zgjidhim, t'i gjejmë.

Ashtu dhe ne të punojmë,
Si duhet mirë për ushqim,
Bëgatë të mos lakmojmë,
Se edhe ajo sjell hidhërim²⁾.

2) Poeti ishte kundër të pasurëve dhe pasurisë së tepërt, se dinte që lakmia për pasuri sa më të madhe tek disa ishte shkak i mjerimit për gjithë punonjësit. Kjo ishte një dëshirë e mirë e Poetit, por në shoqërinë kapitaliste nuk mund të frenohet lakmia për pasuri, as mjerimi e shfrytëzimi i shumicës së popullsisë prej pakicës së pasur.

II. P R O Z A

MËSUESI IM

Në katundin tonë kishim një mësues, ose «dhaskal», siç i thojshin ahëre, i cili na mësonte greqishten, se n'atë kohë gjuha shqipe nuk përmendej aspak, për ta mësuar në shkollë.

Isha atëherë djalë 9-10 vjetsh edhe megjithqë jeshe i vogël, prap qëndronja në krye të çdo kllase, si një që e mësonte mathimën ose mësimin gjithënjë mirë, sa më mundej.

Ky dhaskali ynë, ose mësuesi, siç i thonë sot shqip, ishte një burrë i gjatë prej një katundi t'afërmë, i mvrejtur e thatanik, me ca syza nga ato që janë me qelqin e thurur përbrenda me një farë site mbrojtur nga pluhuri, aq sa të mos dukeshin sytë aspak. Kjo nga shkaku se kishte një të metë në sytë, me që vështronte vetëm me një sy, se tjetrin e kishte humbur kushedi sesi dhe, që të mos i dukej nëpër syzat ky shëmtim, qelqin ia kishte vënë të zi, ashtu që shëkonte vetëm me të shëndoshin, që e kish me qelq të kulluar. Syzat i kishte të lidhura me një farë gjalmi prapa kresë përmbi veshët.

Emërin i a thojshin Mito Panajot, por më tepër qe i njohur më mbiemrin «Verdho». E dinte mirë greqishten në mos fare të përsosur, por për fshatin tonë që ay më i dituri. Për ndonjë fjalë më të rëndë¹⁾, që nuk e kuptonte mirë, kish

1) fjalë = më të rëndë = fjalë më të vështirë.

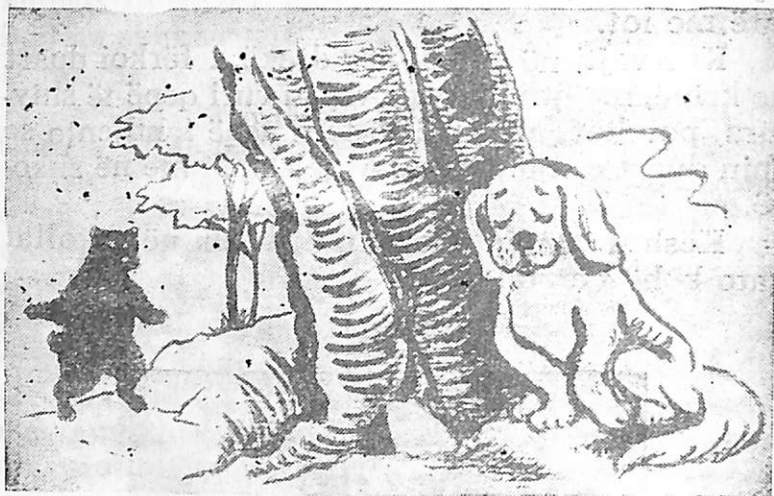

një fjalor greqisht, nja katër gishtrinj të trashë,
në të cilin e kërkonte shpjegimin e duhur.

Duke patur një fytyrë të mvrejtur, siç na
dukej neve nxënësve, kishte edhe një sjellje
t'ashpër fort për ata që nuk mësonin, sa, për çdo
gabim të bërë në mësimet, ndeshkimi ish i rrep-
të.

Ashtu pra, për ndeshkimin e fajtorëve, kishte
dhe purtekë të dyfishme, domethënë dy purteka
të lidhura me gjalmë në mes, që të jetë e gjatë
edhe t'arrijë që nga kathedra gjer në vendin e
fundit, për t'u-rënë mbi duart atyre nxënësve që
nuk rrijnin urtë.

Kur na nxirrte të na dëgjonte mësimin (ma-
thinën), atij që disa herë nuk e dinte ta shprehë

ARIU, QENI DHE MACJA

Përallë

Ishte një herë në një fshat një njeri, i cili kishte një qen. Po ardhi koha që ay qeni u plak aq sa s'munte të lehë sindëkur¹⁾, ishte i ri, më s'munte të ruante gjithë me atë besë hambaret me bukë edhe tërë kamjen²⁾ e të zotit të tij. Atëhere njeriu ynë e merr me një shkop edhe e nxjer jashtë portës, duke i dëftyer udhën e madhe, të vejë nga të dijë.

Qeni vate gjer më një pyll. Atje shtrihet ndën një lis edhe po priste të vdiste nga uria.

1) Sindëkur ishte i ri = si ahëre kur ishte i ri.

2) kamjen = pasjen.

Atë kohë një ari shkon pranë tija dhe e pyet :

— Or qen, pse u shtrive këtu?

— Ardha t'i le shëndet kësaj jete në këtë pyll. Vesh tro ç'do me thënë e drejta nga anë e njerzvet: sa kohë kanë nevojë për ty, nuk dinë si të të mjaftojnë ¹⁾ me çdo gjë, të të kënaqin, por po sa u mplate, të flakin jashtë oborrit.

— Tash mund të jesh i urëtuar ²⁾ edhe do që të hash gjësendi!

— Po më pyet akoma? Kam dy ditë që s'kam ngrënë gjë.

— Haj me mua, se unë do të jap mjaft për të ngrënë. Shkuan bashkë. Mb'udhë hasnë një kalë.

— Ja vështromë, i thotë ariu qenit.

Edhe zuri të rrëmijë dhenë me thonjt e tija të fuqishme.

— Or qen!

— Ç'është' or byrazer ³⁾?

— Ja vështro, u skuqnë sytë e mij apo jo?

— U skuqnë or byrazer!

Ariu rrëmin dhenë më me fuqi akoma.

— Or qen, ja vështro, m'u ngrit leshi i shpinës përpjetë?

— U ngrit, vëlla ari!

— Or qen, po bishti im a rri përpjetë?

— Ho, ho, rri, si jo!

Ariu ndalohet së rrëmuari dhe përnjëherë i sulet kalit dhe i nxjerr zorrët jashtë. Kali bie mbërdhe edhe ariu e bën copë-copë.

1) të mjaftojnë me çdo gjë = të apin çdo gjë, mjaft, sa të keshë nevojë.

2) i urëtuar = i uritur.

3) byrazer (turqisht) = vëlla.

— Tashi or vëlla qen ha sa ke shije (oreks).
Edhe kur të jeshë prap në nevojë, eja edhe më
kërko, dëgjove?

— Të ngjatjetoj me të tepër, or vëlla ari!

Qeni ja shpuri mirë shumë kohë; po një
herë gjithë u mbarua ajo gjellë, ahëre shkoi të
kërkojë arinë.

— Çë or vëlla, e hëngre të tërë?

— Edhe kockat pothuajse i qërova dhe tashi
po xvarrosem e më s'gjej fare dhe po vdes uri!

— Mirë. Di ti ku korrin gratë e fshatit në
arë?

— Si të mos e di?

— Ahere haj andej. Unë do të vij fshehtazi ngadalë, ngadalë gjer afër shtëpisë, do të hyj brenda e do të vjedh foshnjën e sat'zonje. Ti të rëndësh pas meje edhe të ma rrembesh foshnjën e pastaj t'i a shpiesh në shtëpi. Ke për të parë pas-këtaj sa mirë do të rrosh edhe si do të shkosh me tët zonjë.

Ariu hynë fshehtazi në shtëpi edhe merr foshnjën nga djepi. Foshnja zu të lebetitet. Gratë që korrnin e panë këtë të ngjarë ¹⁾, i sulen pas ariut. Po këthehen prapë, pa të mundin të shpëtojnë foshnjën. E mjera nënë u vra së qari. Edhe gratë e tjera po vajtonin për të keqen që e gjeti. Po, nërnjëherë kërcet ²⁾ qeni — nuk dihet se ngaha —

1) të ngjarë = ngjarje.

2) kërcet qeni = del me të kërcitur, me të lehun.

rendën me të katrat, që t'arrijë arinë. Si e arriti ia merr foshnjën dhe e siell në shtëpi. Që të gjithë i duallë përpara. Mëmën nuk e nxinte vendi prej gazit.

Kurrë s'e kam për ta larguar këtë qen nga shtëpia ime. Pastaj i thotë shoqit të saj :

— Burrë, ta kemi kujdes këtë qen si sytë e ballit, ay na shpëtoi foshnjën nga thonjt e ariut. Edhe ti thojshë se s'i bën lëkura dy para.

Qeni, as kur ishte në barkun e sëmës nuk rronte më mirë se tashi. Ishte ngjallur aqë sa më s'njihej më. «O zot, thoshte shumë herë, jepi shëndet ariut, sepse vetëm ay më shpëtoi më ditë që s'më mori djalli nga uriya»¹⁾.

Bëri miqësi paskëtaj me arinë, sikur ishin dy vëllezër prej gjaku.

* * *

Një ditë katundari ynë kishte bërë një gosti (zjafet). Njeriu²⁾ kishte ftuar disa miq e bashkë po hanin edhe pinin si në dasmë. U ndodh që ariu ardhi atë ças të shohë mikun e tij.

— Mirëse të gjeta, or byrazer, si vete, je shëndoshë e mirë?

— I falem perëndisë dit' e natë, se jam mirë or vëlla. Kur të jem më liksh, të jem ashtu si jam tashi. Po ç'nder do që të bëj me që urdhërove tek mua? Haj të hyjm në shtëpi. Zotërit e mij hanë e pinë në një dasmë, janë në qejf e sipër

1) sepse vetëm ai më shpëtoi më ditë që s'më mori djalli nga uria = sepse vetëm ai më shpëtoi atëhere kur s'më mori djalli nga uria.

2) njeriu = për fshatarin e ka fjalën këtu.

e nuk do të ndjejnë se hyre brenda. Futu sa më shpejt në këtë musandër (dollap të math).

Hynë që të dy. Qeni e nderoi, e qerasi mikun me një kupë verë edhe me një edhe me një tjetër, ashtu ca më tutje ¹⁾. Në shtëpi mysafirët nisnë të

këndojnë. Ariut i ardhi edhe 'atij qejfi të këndojë,
— Të mos të vërë nema të nxjerrësh ²⁾ zënë,
se na mori djalli që të dy.

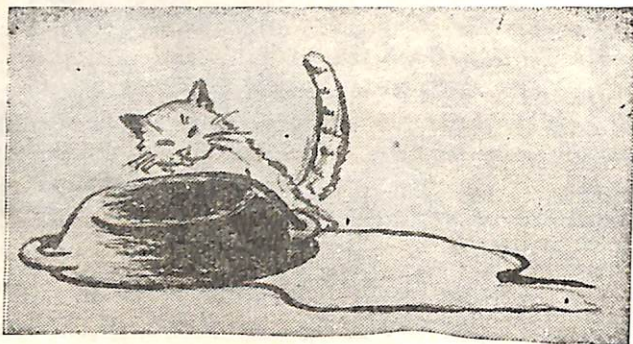
1) ashtu ca më tutje = kështu vazhdimisht.

2) të mos vërë nema të nxjerrësh zenë = një qortim miqsor i genit që e urdhëron arinë të mos bërtasë.

Po ariu që ishte pak i dehur nga e pira, nuk deshte t'i peshonte këto fjalë të qenit. Nisi t'ia thotë¹⁾ më parë ngadalëza, pastaj e ngriti zënë, gjersa ndjenë ata të shtëpisë. Atë ças u sulnë që të gjithë mbi te, ashtu që i mjeri ari mezi shpëtoi më tepër i vdekur se sa i gjallë.

* * *

Në shtëpi të këtij katundari na qenka edhe një mace. Kjo më s'deshte të zinte minj, po bënëte njëmij marrëzira. Një herë përmbyste enët dhe pjatat që ishin mbi një police²⁾, tjetër herë derdhte qumështin nga poçet. Atëhere fshatari ynë e mori edhe e përpoqi një herë dhe e hodhi jashtë. Sa herë macja kthehej, ay e përzinte.

1) nisi t'ia thotë = nisi t'ia thotë kangës.

2) police = sergjen (turqisht). Një raft i gjerë në guzhinë, si nja një matër i lartë nga dyshemeja, ku vihen enët e shtëpisë kryesisht enë e ushqimit.

Qeni duke e parë macen kështu që mezi mbahej më këmbë nga aria vidhte nga shtëpia e të zotit bukë edhe mish, që t'i japë së mjerës mace të dbuar. Po, e shoqia e fshatarit e vuri re këtë gjë dhe zuri ta rrahë qenin, duke e qërtuar keq për bënjat ¹⁾ e tija. Pas nja tri ditsh pas të rrahurit, qeni dolli të shikojë ç'bën vallë mikësja e tij, të cilën e gjet se po jepte frymën e fundit.

— Asnjë kapshinë s'kam venë në gojë, majunis ²⁾ ajo, që kur pushove ti të më sjellësh të ngrënë.

Haj me mua, i thotë qeni.

Ikën. Qeni afrohet në një hergjeli ³⁾ me kuaj edhe ze të rrëmiqë dhenë me thonjtë.

— Mace, mace, pa më thuaj, janë të kuq syt' e mij?

— Jo, s'janë të kuq vëlla qen.

— Thuaj moj e prishur ⁴⁾ se janë të kuq.

— Mirë, janë të kuq.

— Mace, mace, m'u ngrit leshi i shpinës përpjetë?

— As ndër mend s'e ka.

— Thuaj moj e marrë se u ngrit.

— E mirë, u ngrit.

— Mace, mace, po bishti a rri përpjetë?

— Ç'më pyet or vëlla? nuk duket fare të jetë përpjetë.

— S'paske fare mend. Thuaj se është' ashtu, kupton?

1) bënjat = sjelljet.

2) majuris ajo = thotë ajo.

3) hergjeli (gr.) = haur.

4) e prishur = e prishur meq, e çkalluar.

— Mirë, të thom, që të rri përpjetë.

Aherë qeni i hidhet me një sulm një kali, po kali i bije një herë me shqelm dhe e dërgon n'atë jetë¹⁾ në çast.

«E», tashi veshtroj edhe unë, se t'u skuqne sytë, t'u ngrit leshi i qimes përpjetë edhe bishti po tundet në erë. Mbeç me shëndet vëlla qen, se tashi edhe unë do të vdes.

1) e dërgon n'atë jetë = e ngordhi, e la në vend.

GJUHA E STËRGJYSHËRVET 1)

(Një djali)

Nuk është ashtu djalë, se ti e do gjuhën e vendit tënd? Ajo dihet, se ti e do. E duam që të gjithë. Dashuria për gjuhën tonë është e pandame nga ajo ndjenjë çuditje dhe mirënjohtje që duhet të kemi për stërgjyshërit tanë, për thesarin të pashterur të ditjes ²⁾ dhe të bukurisë, të cilën ata i dhanë njerëzisë me anë të gjuhës dhe e cila i siell famë vendit edhe nder emrit tonë në gjë-rësi të botës. E duam se me të brumosurit ³⁾ e saja u munduan sërë stërgjyshësh, miljona pun-torë të panjohur një gjak me ne, që e begatuan ⁴⁾ ditë me ditë, që na e dorëzuan neve me besë, si atë me të shtrejtin trashëgim, në të cilin ata der-dhnë tërë mendjen e tyre. Edhe shorti ⁵⁾ i gju-hës, djalë, është shorti i atdheut, gjallërimi edhe historia jonë, bukuria dhe shkëlqimi ynë. E duam sepse çdo fjalë e saj mburon nga thellësi e për-brendëshme e shpirtit tonë bashkë me ndjenjën e me mendimin tonë. Edhe s'është vetëm roba me të cilën mveshim të menduarat ⁶⁾ tona, por është qenja e vetme e mendjes sonë. E duam sepse është mburim ushqimi i shpirtit tonë, është rrjedhja e natyrëshme e mendjes dhe ndjenjës sonë, përfytyrimi besnik të çdo që kemi të

1) Përkthim i Asdrenit nga «L'idioma gentile» e E. de Amicis.

2) të ditjes = të dijës, diturisë.

3) më të brumosurit = me brumosjen, me formimin e saj.

4) e begatuan = e pasuruan.

5) shorti = fati.

6) të menduarat = mendimet

ndryshme në të qenurit tonë kombiar ¹⁾, kora më e gjallë dhe më e drejtë e fisit tonë. E duam, sepse ajo është lidhja më e fuqishme e bashkërisë sonë si komp, është mbështetja e patundëshme e rrojtjes sonë edhe lajmëtari, që na vjen nga kohët e shkuara, ruajtësi që na drejton për të ardhmen tonë.

Por e duam edhe, o djalë, për aqë bukuri, për aqë begati edhe për fuqinë që ka në të. Është aq e lehtë për t'u përdorur gjuha jonë edhe aq e plotë në fjalët e në të folurit e saj, sa mund edhe të bënjë dredhje edhe forma pambarim, të apë ngjyra shumë të pëlqyeshme, të çfaqësojë ²⁾ fëtyrat, ato më të rejat e më të kuximshmet. Është posi një dhe pjellor i ngrohur prej një prendvere të përjetëshme. Tërë lulet që mbijnë prej tij, janë plot risi ³⁾ bukurije dhe shëndeti. Prandaj, djalë gjuha jonë është e lëvduar dhe e zilepsur ⁴⁾ edhe prej kombeve të huaj. Neve e duam më tepër se kushdo, dhe e duam për atë bukurinë e fshehtëshme, e cila vetëm neve na zbulohet e të cilën vetëm neve e kupëtojmë.

Fjalët e saj, djalë, kanë për ne interes të veçantë, një harmoni të fshehtëshme e të padyshimtë prej të tjerëvet, se na përmend në shpirt tanë kujtime për vende që i kemi parë kush e di se kur, për njerëz që rrojnë dhe shkuan, na përmend fëtyra, vjerrsha dhe ndjenja vjershëtorësh

1) të qenurit tonë kombiar = qenjen tonë kombtare, qenjen tonë si komb.

2) të çfaqësojë = të çfaqë.

3) plot ris bukurije e shëndeti = plot bukuri e shëndet rinuer.

4) e zilepsur = e parë me zili.

e shkronjëtorësh të pavdekshëm, të cilët, në rjedhje të shekujve u bënë një me shpirtin dhe me gjakun tonë. Ajo është për ne muzika e dhëmbjes, e gazit dhe e dashurisë për atdheun, plot me fuqira të padukura, e me mallëngjime të fshehtësme, të cilat dridhen edhe mbijnë n'ato me të thellat anëza të zemrës seme. E vështro, djalë, për randaj neve e duam gjuhën tonë, sepse është zëri i zemrës sonë, është drita e mendimit tonë.

Ta njohim gjuhën tonë

Posi do të mundim neve, o djalë, ta duam gjuhën tonë, në mos kërkofshim më parë ta mësojmë? Si mund ndokush të dojë një gjë që s'e njeh, të dojë një send që nuk mund ta çmimojë? ¹⁾ Vall është edhe për dashurinë, po edhe për të duhemet ²⁾ e nevojat e jetës sonë? Mendohu pak! Më çdo anë të vendit tonë të jesh lindur ti, kur të marësh pendën në dorë, ke detyrë t'i përshkrosh mendimet edhe ndjenjat e tua në gjuhët tënde. Me mij dhe me mijë herë duke shkrojtur e duke folur do të ndjesh nevojën si të dëftesh dëshirat edhe pësimet tënde, të lëkundësh ndjenjën edhe vullnetin e të tjerëve, të tregosh, të vërtetosh një gjë, të lutesh, të çfajtohesh ³⁾, të mbrohesh. Edhe si do të mundesh të dalësh faqebardhë nga tërë këto, po të mos e njohësh gjuhën tënde ashtu siç lipset ta dish. Gjithënjë do

1) që nuk mund ta çmimojë = që nuk mund ta çmojë.

2) të duhmet = nevojat.

3) të çfajtohesh = të çfajsohesh.

të ndjesh një rëndësi edhe një si turp, sa herë që nuk do të jesh i kupëtuar, sa herë që nuk do të mundesh të thuash ashtu si dëshëron, atë që ke për të thënë. Do të të duket atëherë se ke në dorë një llahutë (violi), që nuk të dëgjon dhe nuk mund të nxjerrësh soje asnjë tingëllim pas dëshirës së zemrës. Ke për të ndjerë se, një an' e madhe e ndjenjave të tua më të thella e më të shpirtëshme, nga besimet e mendimet e tua më të paqme, mbeten të panjohur për të tjerët, prej ngajes ¹⁾ së një së folme pa kripë, një së folme që i mungon fuqia edhe gjallëria. Ke dëgjuar të thonë, se shumë njerëz nuk mundin të hapin një udhë në jetë të tyre vetëm e vetëm se u mungon fuqia që të bëhen të kupëtuar.

Sa herë në jetët tanë një humbje e rëndë apo një dobi e madhe nuk mvaret nga një mendim apo nga një ndjenjë e jonë, treguar a dhenë në mënyrë të keqe a të pakuptuar, po përkundra të faqësuar ²⁾ a të dëftyer me një formë që depërton ³⁾ tërë shpirtin edhe vete drejtpërdrejt në mendjet e në zemrët të atij që i flasin. Sa njohje e sa ide nuk mbeten të mshehura për gjithënjë në mendjet të disave, si një begati e mbuluar në dhet, pa ndonjë vleftë, vetëm e vetëm se zoti i tyre nuk është gjith' n'atë kohë edhe zoti i një gjuhe me të cilën të muntnjë të kupëtohet me ngjamësit ⁴⁾ e tij. Thonë se njeriu vlen aqë sa

1) prej ngajes së një së folmes = nga shkak i një së folmes.

2) të faqësuar = të shprehur.

3) depërton = përshkon.

4) ngjamësit e tij = ngjajëshmit e tij, njerëzit e ngjajshëm me të.

di. Po me një masë më të madhe vlen edhe sipas mënyrës pas së cilës ay e thotë atë që e di. Tani, më tepër se kurdoherë, të njohurit siç duhet i gjuhës, është një dobi e paanëshme ¹⁾, sepse lidhjet e dhënëmarjet midis njerëzve janë më të shtërnguara edhe rasjet në të cilat kemi nevojë që të çfaqim e të dëftejme mendimet tona, më të shumta e më të shpeshta.

Gjuha, djalë, s'është vetëm një stoli e mendjes sonë, po gjithë n'ate kohë është edhe një armë lufte në jetët të përditëshme, fuqia edhe pasja e shpirtit tonë, është çelës i zemravit dhe' i vetëdijevet, është vegla e punës edhe' e fatbardhësisë.

* * *

Po duhet edhe që ta mësojmë gjuhën nga detyra si qytetarë ²⁾. Gjuhët çkëmbehen edhe çpërblehen në rjedhje të kohëvet, ashtu si çkëmbehet çdo gjë. Ato fitojnë fjalë edhe tingllime të ra, porsia edhe drurët që ndrohen për çdo vit me fletë të reja edhe të freskëta. Disa fjalë humbasin, të tjera e këmbajnë kuptimin. Është një nim ³⁾ i natyrës, në virtut të të cilit ⁴⁾ gjuhët çpërbëhen në qenjet e në të endurit e tyre ⁵⁾. Po

1) dobi e paanëshme = dobi e madhe shumë, pa anë, pa fund.

2) ta mësojmë gjuhën nga detyra si qytetarë = si qytetarë na jemi të detyruar ta mësojmë gjuhën.

3) nom = ligj.

4) në virtutë të të cilit = në bazë të të cilit, sipas të cilit.

5) gjuhët çpërbëhen në qenjet e në të endurit e tyre = gjuhët çpërbëhen (pësojnë ndryshime, ndryshohen) në qenjet e në të endurit e tyre (në përbërjen e në strukturën e tyre).

vështro. nuk duhet të besojmë, se ky çkëmbim i natyrëshmë dhe i pandaluar i një gjuhe, është një me vdirrjen ¹⁾ e saj e me prishjen e saj, e cila dëftën të hyrit e fjalëve të huaja në te, që s'i përkasin fare asaj e të cilat nuk sjellin asnjë dobi. E mirë, detyra jonë është që ta ruajmë gjuhën nga të këtilla shëmtime. . . . Është një punë shumë e keqe që të lëvdohesh se e do atdhenë, sa kohë ti shëmton edhe ndynë gjuhën tënde. Gjithë për atë fjalë, për të cilën kemi detyrë të nderojmë edhe të ruajmë me sa të na mundet atë begati pambarim që na mbeti nga prindërit tanë, kemi detyrë të nderojmë edhe të ruajmë trashëgimin e gjuhës, të cilën na e dorëzuan neve me besë, porsi një talisman ²⁾ lavdije edhe të cilën më radhën tonë ³⁾, duhet t'ua dorëzojmë fëmijëvet tanë të pangashme ⁴⁾ dhe të pandryshuar.

Dashuria e atdheut pra, kryelartësia kombëtare dhe detyra jonë qytetare, nevojat tona edhe të sicitit veçanërisht, si edhe dobia e fitimit e të gjithëve, kërkon që të mësojmë gjuhën, cilido që të jetë vendi ynë në shoqërit, cilado që të jetë dhanëmarrja jonë më çdo anë t'adheut u lintmë dhe rrojmë. Duhet ta mësojmë, sepse atdhe edhe gjuhë ndjenjë edhe fjalë, fjalë edhe jetë, nuk janë tjetër përveçse ajo gjë.

1) me vdirrjen = me humbjen, shkatërrimin.

2) talisman (fjalë greke) lavdije = gjë shumë e vyer lavdije. që ruhet me kujdesin më të math.

3) më radhët tonë = na të kësaj radhe, të kësaj gjenerate.

4) të pangashme = të paprekur të paprishur.

ËNDËR E VËRTETË¹⁾

Shumë herë mejtohesha: Vjete shumë shkuan qëkur e kam lënë Shqipërinë. Isha djal i vogël kur ika, po ashtu si isha, sikur kuptonja, sikur ndjenja gjëkafshë të fshehtë, që herë më gëzonte, herë më trishtonte pamasë. Djallë mali e fushe. Natyra ish më e para punë që më dëfrente zemrën, që më kënaqte sytë, që më hirështonte²⁾ shpirtin, prandaj një të madh trishtim ndjeva kur e lashë.

Në dhe të huaj i vajtur, domosdo u mësuash me zakonet e vendit, të cilat piksëpari më duke-shin shumë të çuditëshme. Jeta e qytetit, e shkollës padyshim të ndryshon, të hollon, të këmben. Atje njeriu siç sheh ashtu bën: ze tjetër udhë, udhë që një të huaji mund t'i sjellë shumë të mira, po edhe shumë të liga.

Vjetet ridhnin parreshtur, koha shkonte, ajo kohë që i këmben të gjitha, që i harron të gjitha, që i ndryshon të gjitha. Po mbi tërë këto, një dëshirë e brendëshme e zemrës më shtynte, më shponte që t'i shoh edhe një herë ata vise, të shoh vendin e prindërve të mij, që e kisha lënë me aqë mallëngjim me aqë lote; të shoh baltën e Shqipërisë, si thotë vjershëtori³⁾, nga e cila jam krijuar.

1) «Ëndër e vërtetë» marrë nga 'Albania 1905, f. 90.

2) më hirështonte shpirtin = ma mbushte shpirtin me hir.

3) si thotë vjershëtori = e ka fjalën për Çajupin, që thotë për Shqipërinë:

Ku është balta
m'e ëmbël se mjalta.

Mendja s'më rrinte më një vend, më dukej sikur nuk mund ta bëj këtë çap të rëndë, që të largohem nga ky vend ku ndodhem, ku u bëshë burrë, ku u rrita, ku u madhova edhe pushë të parën shkëndijë dashurije; më dukej sikur gjëkafshë më pengon, më ndalon që të mos largohem. Po kujtimet e vogëlisë, ata kujtime të ëmbëlla që më gëzonin kurdoherë, ata kujtime të jetës së pametë, të kthjelltë, të kulluar porsiqielli i Shqipërisë në qershor, më bënë, më shtynin që t'i shoh, t'i përmend, t'i kujtoj edhe një herë.

Një mshehje e pakuptueshme më çfaqej në zemër, trupi më çelej, më gëzohej, më kënaqej kur kujtonja se do të mund të mbush këtë dëshirë të zjarrtë të zemrës sime.

Thashë me vete: Të kapërxej male, fushë e det, të vete atje t'i shoh të gjitha: gurët, drurët, barërat, brigjet, kodrat, t'i ngjit e t'i zbres malet, të pi ujët e kulluar të burimeve, të kqyronj fshatrat për rredh, puntorët, bagëtitë, lulet, pemët, t'i ze me dorën time, t'i ndjenj, t'i përgëzonj, t'i përqafoj, të nginjem, të ngopem, të nxjerr mallin e zemrës.

Sa kaq u ndodhësh në kufi të Shqipërisë, në kufi të dëshirave të mia, që më rrihin zemrën ditë për ditë, orë për orë, minutë për minutë.

Ju malet e lartë me majat e mprehta,
Pyllet e dendura me vise të fshehta,
Ju burimet edhe lumenjt e kulluar,
që ujitni poshtë e lart vendin e uruar.
Ju balt' e bukur, vend i trimërisë,
Atdheu i shtrenjtë, dheu i Shqipërisë.

Ju dhe Tomori mal i shenjtëruar!

E gjithë si ç'e lashë e gjenj të pandryshuar

Me mall ika, me mall vinj përsëri

Ndjehem i lumtur edhe mund të vdes tashi!

Vura dorën në ballët, qendrova në vend, pashë rrotull; u tunda u shkunda, mos ndodhesha në ndonjë ëndër, mos ishte ndonjë çudi, mos ishte ndonjë mrekulli, që më gënjen sytë! Tërë këto i gjykove, i mejtova, i kullova, i çkullova, po me të vërtetë shoh se këtu ku ndodhem është dheu im, është Shqipëria! Marr udhën e gjerë, zbres malet, marr fushën. Era më dukej e ëmbël, e shijëshme, e pëlqyer; lulet lëshonin një erë të ballsamtë⁴⁾, që të shëron, të çel, të shmall; vesa që kish rënë mbi bart shkëlqente si ca gurë të kushtueshëm; rrezet e diellit posa kishin dalë porsi ca shigjeta ari të derdhura begatie, më përgëzonin, më përkëdhelnin; mburimet duke rriedhur më ushëtinin në veshët, më gudulisnin, më dëfrenin; rrëkeja që përhapej fushës porsi gjarpër e shkëlqente si argjend ashtu e derdhur midis gjelbërimevet, më kënaqte e më merrte sytë gjer së largu; natyra më ngrinte, më lartësonte, më dukej se fluturonja përpjetë, më dukej se ndodhesha me të vërtetë në ëndërat që dëshëronja. Ndjehem i lumtur, i kënaqur, i gëzuar. Një shfrim i dalë nga fundi i zemrës më lehtëson nga rëndësira që më rëndonte trupin aqë kohë. Sikur bëhem më i ri, sikur çelem, sikur freskohem.

4) erë të ballsamtë = erë si të ballsamit, lengut të rrshirit të pishës.

Ja Shqipëria, thashë, ja vëndi ku shkova vo-
gjëlinë që më dha jetë, që më dha dritë; ja viset
që dëshëronja, që isha djegur për to! Ja zogjtë
që këndojnë dhe shqiponjat si venë e vijnë me
sulm, ja liqenet me viset e bukura e me ujët e
kulluar! Ja bagëtitë si kullosin dhe puntorët e
gëzuar si unjen e ngrihen duke punuar me djersë
ja pleqtë me leshrat e gjata e të thinjura, ja tri-
mat me pushkën më krahë si ecin udhës me
kryelartësi, me robot e bardha porsi dëborë, me
atë shtat të plotë, që i ngjasin Herkulit të fu-
qishmë, të fortë të bukur! Ja gratë punëtore dhe
zemërmira, si rendin poshtë e lart, si përkujdesen
për shtëpinë, çupat të turpëshme e të bukura me
shtat të mermertë si t'Afroditës⁵⁾, të bardha si
shkumbë e detit, symbëdha, trupholla, vetullzeza,
faqekuqe si ecin me çap pëllumbi! Ja bariu i
mbështetur mbi krrabët me fyellin në gojë si i
bije edhe çmallet duke kënduar; dashi me këm-
borën që buçet gjer së largu, dhentë të urtë me
shqerrat ndënë hije t'atij lisi të gjerë edhe dhitë
si ngjiten nëpër shkëmbinj e drurë, që duken
porsi Pani, perëndi i Dashurisë!

Ja qyteti tashti me shtëpitë e dendura e të
larta, me kishët, me minaret, që duken në
ethirt⁶⁾! Ja fshati im me shtëpitë e bardha me
kopshte të thurura, me luadhet, me vreshtat me
pemët; ja lumi, përrenjtë, brigjet, malet përtej,
ja bukuria e pasosur!

Janë të gjitha me vend, si ç'i lashë, prap
ashtu i shoh! Ja vëndi ku losnja, ku këcenja, ku

5) Afrodita = perëndesha e bukurisë tek grekërit e vjetër.

6) ethiri = hapësira e pafund.

çfryhesha! Të gjitha sikur më flisnin edhe unë i përkëdhelnja me sy. Sikur këndonin edhe i dëgjonja me etje, sikur qeshnin edhe unë i përgjonja me dashuri!

Sa kujtime të pambaruara s'më përshkonin nëpër mëndje! Më dukej se jam prap foshnjë me ëndërat e pëlqyera, se jam i çvendosur në pamje të pa zakonshme⁷⁾. E ndjenja vehten time të lumtur se arriva atë që e mejtonja, që e dashuronja, që e ëndërronja!

Pashë diellin si një dhisk i skuqur si përrëndonte, si fshihej prapa malevet, majat e të cilëve të ngjyruara edhe ato me një ngjyrë të kuqe të gjallë, porsi një vullkan që është në zjarr e flagë; pashë hënën porsi vashë bardhëlloshe me atë ëmbëlsirë të fshehtë që e ka, si ndritëte përmbi rrethet; yjet, kandile të pashuara si xhixhillonin në qiell, era e butë si frynte e këndëshme, nata si i mbuloi e pëlqyer me fshtësinë e thellë, gjumi si i pushtonte që të gjitha!!

Po kur kështu duke u mejtuar u zgjova dhe duke kqyrur për rreth i habitshëm, shoh se ndodhem gjith'atje ku isha!!

7) të pazakonëshme = të jashtzakonëshme.

III. FJALË TË RALLA QË HASEN NË KËTO PJESË

1. bufkë-a — një lloj luleje.
2. dërmë-a = data, frikë e madhe.
3. ergjërvi-a = zhiva.
4. — fashë-a = brez leshi a pambuk që e përdornin si dizgje.
5. harbut-i = Poeti e përdor me kuptimin e vrasësit dhe të hajdutit.
6. imitoj = e gjaj, mundohem të bëj një gjë siç e ka bërë një tjetër.
7. Kasnec-i = lajmëtari, tellall (Turq.).
8. Kërthi-ni = i njomë (qengji, foshnja).
9. Kordha = këlliç pak i thyer, që pret nga një anë.
10. kut-i = një masë gjatsije më e vogël se metri.
11. kreshtë-a = maja.
12. llohë-shi = me borë a me breshër e me erë të fortë.
13. mbroth = mbarë
14. Mësalla = pëlhurë e gjatë që u vëhet në prehër të ftuarve në gosti, darka, gostia.
15. mundësit = ata që dalin fitues në luftë, fitonjësit.
16. palla = shpata
17. pekule = pasuri, thesar.
18. risija = rinia, të rijt
19. shkorsë-a = qilim me lesh dhije që e shtrojnë ndër dhoma ku rrijnë.
20. shpërkënditur = shpërndarë.
21. shembëlltyrë-a = shembëll.
22. veti-ja = mirësjellja.

TRYEZA E LËNDËS

	Faqe
Të dashur Pionere	5
I. VJERSHA	
Të rinjve	11
Tingëllime	12
Vlesa e Atdheut	12
Betimi mi flamur (hymn patriotik)	14
Përpara (marsh kombëtar)	15
Flamuri kombëtar	17
Ardhi dita	18
Falla e Skënderbeut	21
Balashit	23
Dhëmkë	25
Në mërgim	26
Larg vatrës	28
Drinit	32
Lulëkuqeja	37
Shqipëria u lirua	39
Luftari lypës	40
Krerëve tradhtarë	43
Dua	45
Natyra	47
Trëndafili	49
Ditë prandvera	51
Prendvera	54
Perëndimi i diellit në verë	56
Qyqja	57
Pamje vjeshte	60
Vjeshta	61